

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Ekonomická fakulta

Katedra regionálního managementu

Diplomová práce

**Komunitou podporované zemědělství v
České republice**

Vypracoval: Tomáš Nosko

Vedoucí práce: doc. Ing. Eva Cudlínová, CSc.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě/v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Ekonomickou fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

2. 9. 2019 v Českých Budějovicích

Podpis studenta:

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Ekonomická fakulta
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš NOSKO**
Osobní číslo: **E17582**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Strukturální politika EU a rozvoj venkova**
Název tématu: **Komunitou podporované zemědělství v ČR**
Zadávající katedra: **Katedra regionálního managementu**

Zásady pro vypracování:

Cíl práce:

Cílem práce je zmapování a analýza situace v jednotlivých krajích ČR, vzhledem k existenci komunitou podporovaného zemědělství. Na základě zvoleného příkladu komunitou podporovaného zemědělství zjistit, jaké jsou hlavní předpoklady a překážky pro tuto formu podnikání na straně výrobce a spotřebitele.

Metodika práce:

Součástí práce bude návrh možných způsobů podpory a rozšíření tohoto podnikání ve zvoleném regionu. Analýza sekundárních statistických může být podpořena pilotními rozhovory se zemědělskými podnikateli. Sekundární analýza dostupných dat o komunitou podporované formě zemědělského podnikání v rámci ČR a v e vybraném regionu. Řízené rozhovory- pilotní sociologický průzkum ve vybraném regionu s vybranými zemědělci a spotřebiteli, kteří využívají formu komunitou podporovaného zemědělství. Návrh možné podpory této formy podnikání.

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Cíle a metodika, 3. Literární přehled, 4. Řešení problematiky, 5. Provedení analýzy, 6. Návrhová část, 7. Závěr, 8. Resumé, 9. Použitá literatura, 10. Přílohy.

Poděkování:

Dovolte mi, abych na tomto místě poděkoval především všem členům své rodiny, kteří mi umožnili studovat a dojít až tak daleko – k diplomové práci. Chtěl bych jim poděkovat za podporu a víru, kterou do mě celých 5 let studia vkládali. Také bych chtěl poděkovat všem jednotlivcům i zemědělským sdružením, kteří mi poskytli informace, které jsem poté mohl zpracovat a následně prezentovat v této práci. Děkuji.

Také bych rád poděkoval vedoucí práce doc. Ing. Evě Cudlínové, CSc. za odborné rady a náměty pro zpracování práce. Děkuji.

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Cíl práce.....	12
3. Literární rešerše.....	13
3.1 Historie zemědělství v České republice	13
3.2 Zemědělství a jeho význam v současnosti	19
3.2.1 Mimoprodukční funkce zemědělství	20
3.3 Zemědělství v Evropské unii.....	21
3.3.1 Společná zemědělská politika Evropské unie po roce 2013.....	24
3.4 Konvenční zemědělství.....	28
3.4.1 Vliv a dopady intenzivního zemědělství na životní prostředí	29
3.5 Ekologické zemědělství	32
3.5.1 Vývoj ekologického zemědělství	32
3.5.2 Ekologické zemědělství v ČR	33
3.6 Komunitou podporované zemědělství	36
3.6.1 Princip komunitou podporovaného zemědělství	37
3.6.2 Vývoj komunitou podporovaného zemědělství v Evropě.....	38
3.7 Komunitou podporované zemědělství vs. ekologické zemědělství.....	40
4. Metodika a hypotéza	43
4.1 Hypotéza	43
4.2 Metodika práce.....	43
5. Praktická část	45
5.1 Komunitou podporované zemědělství v České republice	45
5.1.1 Společenství komunitou podporovaného zemědělství v krajích České republiky	46
5.1.2 Ekofarmy a komunitou podporované zemědělství v krajích České republiky.....	52
5.2 Existence KPZ vzhledem k zemědělské produkci ČR	55
5.3 Komunitou podporované zemědělství a jeho další formy v České republice	57
5.3.1 Bedýnkový prodej	57
5.3.2 Farmářské trhy	60
5.3.3 Prodej ze dvora	61
5.4 Výhody a nevýhody komunitou podporovaného zemědělství a poznatky z praxe	62
6. Diskuse o stavu KPZ v České republice	65
7. Závěr.....	68

I. Summary and keywords	70
II. Seznam použitých zdrojů a literatury.....	71
III. Seznam grafů, obrázků a tabulek	75

1. Úvod

Zemědělství je základem života na Zemi. Již od dob vzniku lidstva byla potřeba zajistit obživu. Už v dávných dobách, tisíce let před naším letopočtem, člověk kultivoval zemský povrch a staral se o pole, která mu poskytovala život v podobě potravin.

Dnes se zemědělství provádí velmi odlišně, a především s vidinou výtěžku. Metody obdělávání za pomoci dobytka již nestačí k uspokojení potřeb miliard lidí na planetě. Hospodaření se zintenzivňuje, potraviny jím produkované často nesplňují kvalitativní předpoklady a spotřebitelé dostávají v obchodních řetězcích potraviny, které mohou být ošetřeny a pěstovány za pomoci moderních technologií. Tyto technologie však nedokáží plně nahradit přírodní formu pěstování potravin bez chemických prostředků a hnojiv. Zvířecí farmy využívají krmné směsi, které stimulují rychlost růstu a zvířata jsou mnohdy chována v extrémních podmínkách. I přes veškerou problematiku, která je se zemědělstvím spojena, jde stále o jedno ze strategických odvětví vzhledem k zajištění potravy každého státu.

Komunitou podporované zemědělství je jedna z možností, jak získat potraviny, které jsou stejně kvalitní jako dříve. Jedná se o jakou-si formu partnerství mezi zemědělcem a spotřebitelem. První část práce obsahuje literární rešerši a je věnována vývoji zemědělské produkce až k této formě spolupráce mezi zemědělcem a odběrateli jeho produktů. Popisuje historii zemědělství a jeho vývoj, který vyústí až v tento pokročilý zemědělský model.

Praktická část je zaměřena na zmapování situace v České republice vzhledem k existenci komunitou podporovaného zemědělství.

2. Cíl práce

Tato práce je zaměřena na komunitou podporované zemědělství.

Cílem práce je analyzovat situaci komunitou podporovaného zemědělství v České republice a jednotlivých krajích a zjistit jaké jsou hlavní úskalí a překážky v tomto typu podnikání a na základě provedené analýzy potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy.

Práce tak umožní souhrnný pohled na stav komunitou podporovaného zemědělství v České republice.

3. Literární rešerše

3.1 Historie zemědělství v České republice

Zemědělství v konceptu, jak jej známe dnes, živí lidstvo jen malý zlomek jeho existence. V oblasti střední Evropy jde zhruba o 7 500 let, přední východ zaznamenává zemědělství již před 10 000 lety. Z pohledu existence planety jde o zlomek času, nicméně v rovině lidstva se jedná o dlouhou epochu, která umožnila růst civilizací. V oblasti českých zemí, se zemědělství objevovalo nejspíše až před 5,5 tisíci lety př.n.l. z jihovýchodu odkud zemědělci získali obilniny a chovná zvířata. Dlouhodobě chovaná zvířata v Řecku a na Balkáně, jako byly ovce, či kozy, začaly ztrácet své zastoupení. Nejlépe se ve střední Evropě dařilo dobytku, který se podařilo křížit s divokým skotem a rozšiřovat tak stáda pomocí domestikace divokých druhů. Fauna střední Evropy byla vhodná pro chov prasat. Ty v období středověku byly ještě silně podobné svým divokým příbuzným. Domácí drůbež se do Českých zemí dostala až relativně pozdě, a to v období prvního tisíciletí našeho letopočtu. Koně, jako užitečné a práci zlehčující zvíře, bylo stále zvěří, kterou ještě v zemědělství člověk nedokázal plně využít. (Beranová, Kubačák, 2010)

Co do dnes zůstává předmětem debat je tehdejší způsob obdělávání půdy. Několik teorií však existuje. Beranová, Kubačák, (2010) uvádí pět základních teorií. První z nich je systém obdělávání malých polí se střídáním plodin, kdy se k obhospodařování půdy používalo dřevěné nářadí, které půdu rozrývalo a kypřilo. Byly to nejspíše různé rýče, rádla, motyky či hrábě. Další způsob tkvěl v obdělávání větších ploch a polí opět za pomoci dřevěného nářadí, neboť s růstem populace přestal způsob obdělávání malých polí postačovat. Třetí způsob se praktikuje, bohužel, vlastně až do dnes. Již v této, pro zemědělství rané době, šlo o vypalování zalesněných ploch a luk, které byly prohojeny popelem z uhořelých lesů. Bylo tak umožněno rozšířit orné plochy a zvýšit rostlinnou produkci. Po vyčerpání půdy se plocha ponechala na pospas přírodě, znovu zarostla a proces bylo po několika letech, případně desítkách let, možné opakovat. Další z teorií je založena primárně na chovu dobytka jako zdroji obživy, kde pěstování obilnin bylo spíše doplňkové. Pátý a poslední možný model tehdejšího zemědělství byl způsob stěhovavého, tzv. „cyklického“ zemědělství. Pěstování plodin se po čase stěhovalo na jiná místa a s nimi i lidé a celé vesnice. V období neolitu byla ve střední Evropě nejrozšířenější

plodina nejspíše pšenice, pěstovalo se ale také žito, které bylo hlavní obilninou pro chléb. Svůj význam si udrželo až do 19. století. Množství chovných zvířat se v tomto období neolitu až po středověk stále zmenšovalo. (Beneš, 2018).

Období středověku je zdokumentováno o něco podrobněji. Do Čech přicházeli Slované, kteří zakládali pole na druhotně vzniklé stepi, anebo místo lesa. K obdělávání bylo stále nejvíce využíváno rádla, nic méně od 13. století je již doložena existence a využívání pluhu. Raný středověk nám poskytl indicie o pěstování pšenice obecné. Ta byla nejvíce zastoupena. Další doloženou plodinou je ječmen, či proso, nikoli však v tak výrazném množství a žito či oves, stejně jako pšenice dvouzrnka a jednozrnka, byly pěstovány pouze výjimečně. Pšenice měla v následujících obdobích stále největší podíl, s ní rostl i podíl žita. To bylo následně nejrozšířenější z obilnin a ve 12. století nahradilo, co do množství, pšenici. Pěstoval se ale také hrách, čočka, či mák, stejně tak zelenina jako cibule, česnek a pórek. Pšenice však stále zůstávala zastoupena ve významném množství a v 16. a 17. století jí bylo známo několik druhů, stejně tak ječmene. Ten se však ještě nepoužíval k výrobě piva. To se v tu dobu vyrábělo z pšeničného sladu. Ke krmení zvířat se využíval oves pro svou nenáročnost na pěstování. Zvýšila se také poptávka po chmelu. Byly zakládány vinice, víno však bylo spotřebováno především ve výrobních oblastech. Dařilo se však ovocnářství, které rozšířilo obchod až do zahraničí a již v tuto dobu se pěstovala v dodnes úrodných oblastech Polabí a Podyjí zelenina.

(Beranová, Kubačák, 2010)

Druhá důležitá složka zemědělství byla zvířata, která se vyznačovala specifickými znaky. Skot byl oceňován z hlediska bezprostředního užitku jak pro masný, tak mléčný. Stejně tak byl oceňován i chov ovcí, které navíc poskytovaly ještě vlnu. Prasata byla chována spíše v ústraní, kde neškodila pastvě ceněného dobytka. Kůň se v této době začínal těšit rostoucímu významu a stával se čím dál více nepostradatelný v zemědělství, ale především v dopravě. Narůstal také chov drůbeže.

Zemědělství však zažilo velký útlum po třicetileté válce, který trval až do počátku 18. století. Válka zapříčinila snížení osevních ploch vlivem nedostatku osiva, lidí i peněz. Chov zvířat se soustředil na skot a ovce, protože se zvířata mohla vydat na pastvu na, po válce, opuštěné pozemky. Druhořadé bylo pěstování prasat a drůbeže, kůň se ještě stále využíval spíše jako síla v dopravě, zemědělství stále poskytovali svou sílu volí. Ke kosení se až do konce 18. století využíval srp, poté se přešlo ke kosení pomocí kosy s hrabíci. V tomto období se také v Čechách definitivně rozšířily brambory, i když jak uvádí

Beranová, Kubačák, (2010) dostaly se k nám již v letech 1610–1640. K jejich rozšíření přispěl až hladomor po třicetileté válce v letech kolem roku 1770. Koncem 18. století postupně přibývaly i další plodiny, jako je cukrová řepa, jetel, nebo vojtěška, rozšířilo se také pěstování lnu a konopí. Ze zeleniny pěstoval venkovský lid především brambory, řepu a zelí. Intenzita a velikost zemědělství zaznamenala výrazný vzestup v 19. století, neboť i v zemědělství se začaly využívat nové technologické i pracovní postupy. Péče o půdu se začala provádět důkladněji, více se kultivovala a pozornost si získala také samotná sklizeň. Využívat se pozvolna začalo strojní síly. Zemědělství v podmínkách po 2. světové válce však začínalo produkovat více potravin, než bylo bezprostředně nutné a poprvé tak vznikl problém s nadprodukcí. Nejvíce postihla krize malé zemědělce, kteří neměli žádné zdroje financí ani rezervy, naopak velkostatků se krize prakticky nedotkla. Zemědělství se tak přizpůsobilo situaci a docházelo k upuštění od rostlinné výroby k chovu zvířat. Proto bylo potřeba kultivovat pole na pastviny a na ponechaných orných plochách se pěstovala kukuřice na zelenou píci, pohanka a také čekanka, která byla využívána jako krmivo, ale i jako surovina pro výrobu kávy. Brambory se stávaly stále významnější a universálnější plodinou, následovanou cukrovou řepou. Začaly se objevovat první zájmové zemědělské organizace, pomocí nichž se podařilo šířit zemědělský pokrok a podporovaly zakládání odborného školství v oblasti zemědělství. Pro malé zúčastněné zemědělce nabízely výhodné družstevní úvěrnictví, kdy poskytovaly finance rolníkům za přijatelný úrok včetně pojištění.

(Beranová, Kubačák, 2010)

Na přelomu 19. a 20. století byly v zemědělství do praxe zaváděny vědecké poznatky a vynálezy. Docházelo tak k mechanizaci zemědělských prací, začaly se objevovat také umělá hnojiva a snahy o šlechtění a plemenářství zvířat. V tomto období však zemědělství výrazněji nevzkvétalo, nepomohlo ani zlepšení odbytů na trzích. Přelomu 19 a 20. století vládla industrializace a významnost zemědělství pomalu klesala a jeho vývoj se v porovnání s průmyslem opožďoval. Přesto zemědělství v českých zemích bylo z hlediska produktivity na vyšší úrovni než v sousedních zemích Rakouska–Uherska. Čechy, Morava a Slezsko i přes to, že svou rozlohou tvořily pouhou ¼ rozlohy tehdejšího Rakouska–Uherska produkovaly, jak uvádí Beranová, Kubačák, (2010) z celkové produkce 35 % pšenice, 48 % žita a 59 % ječmene, 32 % brambor a až 80 % cukrové řepy. České země tak dodávaly v průměru polovinu produkce tehdejších zemí Rakouska–Uherska. Výroba cukru tak byla směřována téměř výhradně do českých zemí.

I výroba piva byla českým zemím již na přelomu 19. a 20. století velmi blízká a podílely se na jeho produkci již tehdy z 58 %. Živočišná výroba byla též příznivá, neboť v českých zemích byla chována 1/3 skotu, až 27 % prasat a 25 % koz z celkového počtu ve všech rakouských zemích. Ovce zastupovali pouze 5 % z celku. Jak vyplývá z historických údajů, bylo zemědělství v českých zemích i tak zaměřeno převážně na rostlinnou produkci a stejné je to dodnes. (Beranová, Kubačák, 2010)

Citelně do zemědělství zasáhla první světová válka. Docházelo k tomu, že byla potřeba více a více lidí do armády. Muže volala branná povinnost, ubývalo pracovních sil a průmysl se začal soustředit více na strojírenství, tím pádem ubývalo strojů, osiva i hnojiva. Po válce zpustošené obyvatele bylo potřeba znovu nasýtit a zemědělství tak rychle regenerovalo svou činnost. Produkce obilovin se zvedla až pětinásobně, avšak inflaci se podařilo zastavit až podporou dovozu a dobrou úrodou v roce 1921, kdy se výrazněji snižovaly také ceny. Období mezi válkami bylo pro české zemědělství rozvojovým časem a mohlo se rovnat s vyspělým západem. Prvenství však tehdy Československá republika držela v produkci chmele, kde byla dokonce 1. na světě. Rozmach zemědělství však ve 30. letech utlumila nadvýroba a ceny produkce výrazně klesaly i pod výrobní náklady, což s sebou přineslo další krizi a například produkce řepy klesla na pouhou pětinu. Toto těžké období pro zemědělství se snažily využít úvěrní družstva, v Čechách to byly „kampeličky“, na Moravě „raiffeisenky“, jejichž počty stoupaly a s nimi i samotné vklady.

V období druhé světové války se v otázce půdy začali angažovat Němci, kteří se pokoušeli o germanizaci a německou kolonizaci dvěma způsoby, ovšem legálními. Dle Kubačáka, (1995) šlo jednak o zřizování vojenských cvičišť, což se týkalo více než 80 tisíc hektarů a také o uvalování vnučených správ na zemědělské majetky, které byly následně přidělovány Němcům a původní majitelé vyhnáni ze svých statků. K celkové kolonizaci však z důvodu válkou vyplývajících omezení nedošlo, přesto se v Čechách usídlilo přes 1000 německých rodin z řad kolonistů a zabráno bylo téměř 18 000 hektarů půdy.

Po skončení války bylo zemědělství ve velké recesi. Zemědělská produkce v roce 1945 dosahovala pouze 37,85 % z předválečného stavu. Válka se projevila nejvíce v rostlinné výrobě, která trpěla nedostatkem pracovních sil, a především došlo k rozsáhlé devastaci orné půdy, pozemků i staveb. I přes nepříznivou situaci bylo však potřeba

zemědělství znovu rozvíjet, bohužel rok 1947 byl z hlediska úrody velkým zklamáním a velmi citelnou ranou pro celkovou potravinovou základnu Československé republiky. Následující roky se nesly ve znamení zemědělských družstev, která za účelem celostátního významu zemědělství sdružovala družstevníkův živý i neživý majetek, který byl nějakým způsobem cenný. Pro svou vlastní potřebu si mohl ponechat pouze zanedbatelný majetek.

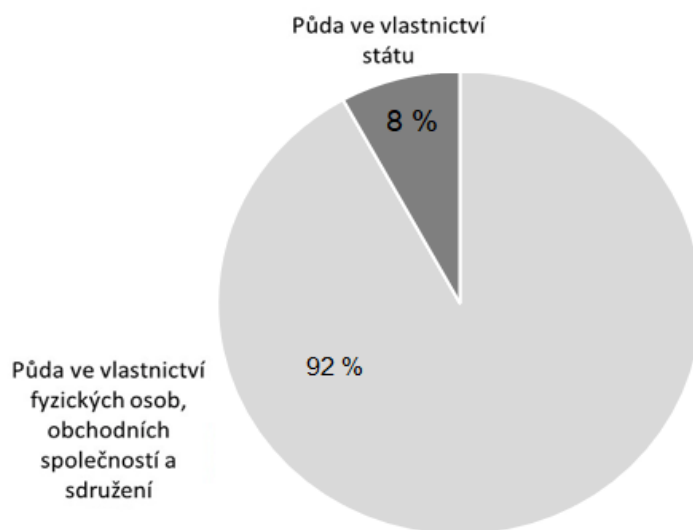
Postupně se tak začal rozvíjet intenzivní způsob zemědělství, což vyžadovalo pomoc strojů. 70. léta tak byla obdobím dalšího stupně mechanizace, který se dotýkal prakticky všech oblastí zemědělství. Mechanizace byla podpořena obrovským rozmachem chemizace, která zanechala v mnoha oblastech České republiky negativní dopady dodnes. Oproti poválečným letům, kdy spotřeba hnojiva na hektar činila zhruba 18,5 kg se v 70. letech používalo až 253,6 kg hnojiva a postřiků. Všechny tyto faktory vynesly produkci obilovin v Československu na jedno z prvních míst na světě a tempo růstu výnosů na hektar se řadilo k nejvyspělejším zemědělským zemím světa. Nezaostávala ani produkce masa, která se od poválečného období dvakrát zvýšila, trojnásobný růst zaznamenala i produkce vajec, 70% růst produkce mléka. To bylo samozřejmě žádoucí, neboť to byl triumf k vyzdvihování úspěchů tehdejšího režimu. Tato koncepce fungovala až do roku 1989, kdy došlo k rozsáhlým systémovým změnám mimo jiné i v zemědělství. Pád komunismu otevřel dveře zahraničním trhům a zemědělství na území Československa zažívalo opět recesi. V následujících letech zaniklo až 50 % podniků. Začal se rozvíjet soukromý zemědělský sektor, i přes to stále většina půdy spadala a byla obdělávána zemědělskými družstvy. Zbytek půdy patřil státu, který jej obhospodařoval prostřednictvím státních statků a na soukromé zemědělce zbylo jen 1 % zemědělské půdy. (Kubačák, 1995)

V současnosti využíváme pro potřeby zemědělství více než polovinu celkové rozlohy půdy ČR. Jak již vyplývá z výše uvedeného textu, patří zemědělství a na něj navazující výroba k jednomu z tradičních odvětví národního hospodářství. Průměr podílu zemědělství na celkové produkci hospodářství ČR se blíží průměru EU. V minulosti bylo zemědělství odvětvím, které bylo soběstačné, nebyla potřeba dovážet téměř žádné zemědělské produkty, nicméně vzhledem k podmínkám, které v českých zemích panovaly to nebylo ani možné. Se vstupem do Evropské unie se však předpokládá, že bude docházet k velmi úzkým provázáním téměř všech odvětví mezi evropskými státy a

zemědělství je natolik důležité, že celkově spadá pod společnou politiku EU a ta nad ním má velmi výrazné pravomoci.

Na rozdíl od konce 20. století, kdy půda patřící zemědělcům tvořila pouze 1 %, patří dnes soukromým fyzickým osobám, družstvům a společnostem 92 %. Ve vlastnictví státu je pouze 8 % zemědělské půdy, jak dokazuje následující graf.

Graf 1: Podíly vlastnictví zemědělské půdy.

Zdroj: www.cuzk.cz, vlastní zpracování

Rozloha, která patří soukromým osobám tvoří přes 3,7 mil. ha a menší část, patřící státu, je v součtu zhruba 320 tis. hektarů. Podíl fyzických osob, které obdělávají půdu je však pouhých 30 %, zbytek je obhospodařován podnikateli, družstvy a dalšími společnostmi, které mají půdu od fyzických osob pronajatou. (Vitejtenazemi.cz, 2018)

3.2 Zemědělství a jeho význam v současnosti

Zemědělství lze charakterizovat jako kvalifikované obdělávání půdy, které sleduje získávání úrody z rostlinné výroby a živočišných produktů z chovu hospodářských zvířat. Plní fundamentální produkční funkci, která spočívá v zabezpečení potravin pro lidstvo na zemi ale také zemědělských surovin pro průmysl. Zabezpečuje i mimoprodukční funkci, jako například pečování o krajinu a životní prostředí a v nepodlesní řadě také funkci sociálně kulturní, nebo rekreační. Zemědělská produkce je s rostoucí populací jednotlivých států také strategické odvětví z hlediska politiky a v případě válečného konfliktu je potravinová soběstačnost velmi důležitá.

Jak již bylo zmíněno, zemědělská půda je rozdělena mezi zemědělce, tedy fyzické osoby, soukromé podniky a částečně i stát. Této půdy je v České republice aktuálně dle portálu Ministerstva zemědělství eAgri.cz (2018) zhruba 4,2 mil. ha. Půda k produkci plodin, tedy orná půda, je zastoupena drtivou většinou 3 mil. ha (71 %) z celkových 4 mil. ha zemědělské půdy. Na těchto výměrách jsou v rámci osevních postupů střídány plodiny dle pěstitelských oblastí a vlastního zaměření. Zbylých 1,2 mil. ha tvoří trvalé travní porosty (978 tis. ha), zahrady a ovocné sady (209 tis. ha), a trvalé kultury, jako jsou chmelnice a vinice (19 tis. ha). Taktéž živočišná výroba je významnou součástí zemědělství, neboť navazuje na rostlinnou produkci, protože je na ní závislá v produkci krmiva. Pěstování hospodářských zvířat přímo napomáhá k údržbě krajiny. Hlavním cílem živočišné výroby je dnes produkce masa, což je běžné. V minulosti byla zvířata používána mimo jiné například také jako měna. Česká republika využívá v chovu hospodářských zvířat technologie srovnatelné s okolními zeměmi Evropské unie.

(eAgri.cz, 2018)

Dle Synka (2000) má proti průmyslové výrobě zemědělská produkce svá specifika a zvláštnosti, jako je:

- a) velká citlivost na přírodní podmínky, která stěžuje a často téměř znemožňuje organizovat a plánovat práci,
- b) klade velké nároky na zkušenost zemědělce a schopnost předvídat a přizpůsobit se,
- c) výrobní proces se v zemědělství musí přizpůsobovat živým organismům,
- d) špatná ovlivnitelnost výrobního procesu (ná vaznost na počasí a přírodní podmínky),

- e) půda, jakožto hlavní faktor – vstup v zemědělství není v pohybu, nepotřebuje opravy (vyměnit náhradní díly), není potřeba manipulovat s materiálem,
- f) půda není na rozdíl od strojů stejně výkonná – úrodná. Např. zemědělská půda v okolí Prahy není stejně úrodná jako v okolí Labe, či na Moravě.

3.2.1 Mimoprodukční funkce zemědělství

Zemědělství se v současnosti stále častěji spojuje, mimo své hlavní produkční funkce, také s funkcemi mimoprodukčními. Mezi tyto funkce patří především půdoochranná, protierozní, vodoochranná, přírodoochranná a krajinotvorná. (Váchal, Moudrý, 2002)

Funkce půdoochranná spočívá především ve snaze uchování půd jako prostředku k transformaci látek a zachování energetických, fyzikálních, biologických a chemických vlastností půdy. Půda je tak chápána jako výchozí článek potravního řetězce.

Neméně důležitá je také funkce protierozní. Spočívá v zajištění ochrany proti vodní i větrné erozi. V tomto směru je způsob hospodaření na dané půdě klíčový a jeho cílem je předcházení erozním hrozbám. Je potřebné volit vhodné biologické a biotechnické postupy a opatření včetně správné struktury, výběru plodin a klimatických podmínek s ohledem na svažitost terénu.

Funkce vodoochranná spočívá primárně v ochranně kvality podzemních a povrchových vod v krajině. Protože je Česká republika pramenem několika vodních toků tekoucích do sousedních států střední Evropy, je tato funkce významná. V případě nevhodných praktik v zemědělství a kontaminaci vod by mohlo dojít ke zhoršení kvality vod nejen na území ČR. Půda je v krajině jediný vsakovací a retenční prostor, který mnohonásobně převyšuje kapacity vodních nádrží. Je velmi důležité o retenční a filtrační schopnosti půdy pečovat, neboť voda je jedním ze stěžejních faktorů růstu a rozvoje a samotné zemědělství je na kvalitě vody a jejích zdrojích životně závislé. (Samsonová, Šarapatka, Urban, 2005).

Přírodoochranná a krajinotvorná funkce zemědělství spočívá především v péči o udržování přírodní rovnováhy, biologické rozmanitosti a uchování

ekologické stability přírodních ekosystémů a přírodě blízkých společenstev živočichů a rostlin, a to jak ve volné krajině, tak i v jednotlivých kategoriích zvláště chráněných území ve smyslu zákona 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny.

3.3 Zemědělství v Evropské unii

Společná zemědělská politika (SZP), často také z anglického překladu CAP – Common Agricultural Policy, patří k nejstarším oblastem sjednocování v rámci EU. Její počátky jsou zakotveny již v Římské smlouvě z roku 1957, která pro zemědělství stanovila několik elementárních cílů, které jsou dále potvrzeny i v Lisabonské smlouvě. Důvod jejího vzniku tkví především ve snaze udržet toto důležité odvětví v dobré kondici a zlepšit odbyt zemědělských produktů. Dle portálu Ministerstva zemědělství eAgri.cz (2018) se jedná o tyto cíle:

- zvýšení produktivity zemědělství s pomocí technického rozvoje s optimálním využitím výrobních faktorů,
- zajištění spravedlivé životní úrovně zemědělského obyvatelstva a zvyšování jejich individuálních výdělků,
- stabilizace trhu,
- pravidelné zásobování zemědělskými výrobky,
- zajištění přiměřené ceny pro koncové spotřebitele.

V následujícím textu bude zmiňován pojem dotace. V rámci EU jde o hojně používaný termín. Zákon č. 563/1991 Sb. o účetnictví jej vymezuje takto: *„Za dotaci se považují bezúplatná plnění přímo nebo zprostředkovaně poskytnutá podle zvláštních právních předpisů ze státního rozpočtu, státních finančních aktiv, Národního fondu, ze státních fondů, z rozpočtů územních samosprávných celků na stanovený účel. Za dotaci se rovněž považují bezúplatná plnění poskytnutá účetním jednotkám na stanovený účel ze zahraničí z prostředků Evropského společenství nebo z veřejných rozpočtů cizích států a prostředky a granty poskytnuté podle zvláštního právního předpisu.“*

Konec 80. let se nesl ve světle nadcházejících reforem, především se jednalo o McSharryho reformu. Důvodem k přistoupení k těmto reformám bylo primárně množství zastaralých opatření, také však probíhající jednání v oblasti liberalizace světového

obchodu. Reforma byla přijata v roce 1992 a přišla s kompromisem mezi závazkem snižování dotací na straně jedné a s udržení přiměřených příjmů zemědělců na straně druhé. Před zavedením této reformy byly dotace poskytovány dle množství produkce. McSharryho reforma posílila naopak objem dotací, které byly poskytnuty přímo na výrobní faktory, nebyly již závislé na objemu produkce a byly směřovány rovnou k výrobcí. Zvláštností, a do té doby s ohledem na intenzitu zemědělství neobvyklým krokem, byla povinnost ponechání části orné půdy ladem, pokud chtěl zemědělec získat dotaci v oblasti pěstování obilovin. Reforma tak zásadně změnila dva sektory tehdejší zemědělské produkce – pěstování obilnin a produkci hovězího masa. Tyto oblasti SZP byly nejnákladnější a systém vyžadoval změnu. Zavedení nového systému zvýšilo význam kompenzací, a naopak utlumilo potřebu intervencí. (eAgri.cz, 2018)

I přes McSharryho reformu dosahovala v roce 1994 výše dotací na Společnou zemědělskou politiku 40 miliard EUR. Rok 1997 byl pro zemědělství v EU ve znamení plánování dalších reforem. Komise představila materiál, kde identifikovala pět oblastí, ve kterých bude potřeba reforem a zemědělství byla právě jednou z nich. Tuto komplexní studii nazvala Agenda 2000 – za silnější a širší Evropu. Přijatá reforma v rámci Agendy 2000 výrazně napomohla omezení intervencí na trhu pomocí snížení intervenčních cen a vyzdvihla také důležitost rozvoje venkova. (eAgri.cz, 2018)

Další revize se zemědělství dočkalo hned o několik let později. V roce 2003 přišla Evropská unie s dalším cílem pro zemědělství, který tkvěl ve zvýšení konkurenční schopnosti zemědělství jak uvnitř EU, tak i mimo její území. Tato revize nesla název Mid-term Review a konkrétně označila tyto potřebné změny:

- přechod z podpor, které byly poskytovány na výrobek na podpory poskytnuté producentovi (decoupling),
- zaměření na ochranu životního prostředí,
- zlepšení jakosti potravin a welfare zvířat,
- dodržování standardů cross-compliance – základem pro získání přímých plateb z peněz EU je dodržování základních požadavků na hospodaření (veřejné zdraví, zdraví zvířat a rostlin, životní prostředí, welfare zvířat),
- modulace – jde o přesun přímých podpor zemědělcům na podporu a rozvoj venkova,
- snahu u rozvoj venkova,

- finanční disciplína,
- zavedení zemědělského poradenského systému,
- rozdělení Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu pro zemědělství na Evropský záruční fond (pro přímé platby) a na Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova.

Zemědělec by se tak měl stále více zaměřovat na produkci podle podnětů na trhu a aktuálním požadavkům společnosti ve snaze eliminovat produkci komodit, o které není aktuálně zájem, nebo jsou na trhu těžko uplatnitelné.

Další změny v zemědělství nastaly až v roce 2008 v rámci Kontroly funkčnosti Společné zemědělské politiky (tzv. Health Check). Členské státy EU se 20. listopadu shodly na:

- sazbě povinné modulace, ta byla stanovena na 10 % (stávajících 5 a 5 dodatečných), a to od roku 2013,
- úplné vyloučení zemědělských podniků s platbou od 100 000 EUR do 300 000 EUR z progresivní modulace,
- dodatečné progresivní modulaci u podniků s platbou nad 300 000 EUR ve výši 4%,
- rozšíření podpory citlivých oblastí zemědělství – stropu pro vázané platby pro vybrané citlivé sektory do výše 3,5 %,
- možnosti financování opatření v rámci programu rozvoje venkova z dodatečně modulovaných prostředků. Týká se uznatelnosti některých existujících opatření programů, které řeší „nové výzvy“ k financování dodatečně modulovaných prostředků. Jde o opatření, která souvisí s přizpůsobením se klimatické změně, obnovitelnými zdroji, biodiverzitou a sektorem mléka a inovativními přístupy.

V zemědělství v rámci kontroly funkčnosti Health Check byly definovány tzv. nové výzvy pro zemědělství. Ty dostaly podporu i v Evropském plánu hospodářské obnovy venkova v roce 2009. (eAgri.cz, 2018)

3.3.1 Spolčená zemědělská politika Evropské unie po roce 2013

SZP i nadále procházela změnami, což dokazuje důležitost tohoto odvětví v rámci Evropské unie. Změny přišly již v rámci Sdělení k budoucí podobě Společné zemědělské politiky. Jde o materiál, který byl prezentován na půdě Rady EU 29. 11. 2010. Tento dokument byl rovněž předvojem konkrétních legislativních návrhů, které byly očekávané ze strany Evropské komise. Těmto podkladům předcházela veřejná diskuse pod dohledem Evropské komise v dubnu 2010 a poskytla jí další možnosti směřování SZP se značným zapojením samotných zemědělců. Budoucnost Společné zemědělské politiky je také tématem pro Evropský parlament. Jeho zpravodaj, Albert Dess, na jednání Výboru pro zemědělství a rozvoj venkova Evropského parlamentu představil svou zprávu na toto téma. Jednání se konalo 28. 2. 2011 a již 11. – 12. 4. proběhla opět v rámci Výboru pro zemědělství a rozvoj venkova Evropského parlamentu další diskuse, která vznesla k této zprávě pozměňovací návrhy. Těch se nashromáždilo 1 267. Následně byly tyto návrhy zpracovány ve spolupráci s nevládními organizacemi a uplatněny, mimo jiné země, i Českou republikou. Dessova zpráva byla dne 25. 5. 2011 schválena Výborem pro zemědělství a rozvoj venkova Evropského parlamentu, avšak s velmi odlišným postojem k cappingu s porovnáním v původní zprávě. Návrh Evropské komise k zavedení stropů přímých plateb byl Výborem podpořen a v souvislosti s ním také navrhl zohlednit kritéria zaměstnanosti, velikosti podniku a příspěvku k ochraně životního prostředí. Výbor podpořil také složku ozelenění a podpořil tak vznik „zelené složky“ plateb financované zcela z rozpočtu EU. Naopak výbor ustoupil z požadavku poskytnutí každému z členských států minimálně 65 % průměru přímých plateb. (eAgri.cz, 2018)

V rámci nové podoby SZP na období 2014–2020 představila Evropská komise v říjnu 2011 legislativní balíček k budoucímu směřování SZP. Jde o návrh Nařízení evropského parlamentu a rady, kterým se stanoví pravidla pro přímé platby zemědělcům v režimech podpory v rámci společné zemědělské politiky. Ten navrhoval mnoho změn, především však hlavní prvky legislativního rámce SZP pro toto období. Tyto prvky dokument stanovuje v těchto nařízeních:

- Nařízení Evropského parlamentu (dále EP) a Rady, kterým budou stanovena pravidla pro přímé platby těm zemědělcům, kteří jsou zapojeni v režimech podpory v rámci SZP (tzv. návrh nařízení o přímých platbách),

- Nařízení EP a Rady, kterým budou stanovena pravidla společné organizace trhů ze zemědělskými produkty (tzv. návrh nařízení o jednotné společné organizaci trhů),
- Nařízení EP a Rady o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (tzv. nařízení o rozvoji venkova),
- Nařízení EP a Rady o financování, řízení a sledování SZP (tzv. návrh horizontálního nařízení),
- Nařízení Rady, kterým se určují opatření na stanovení některých podpor a náhrad v souvislosti se společnou organizací trhů se zemědělskými produkty,
- nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 73/2009, pokud jde o poskytování přímých plateb zemědělcům pro rok 2013,
- Evropského parlamentu a Rady, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1234/2007, pokud jde o režim jednotné platby a podporu pěstitelům révy.

(eur-lex.europa.eu, 2018)

Po zveřejnění těchto veškerých návrhů započala na toto téma diskuse k budoucí podobě SZP, a to již za předsednictví Polska v roce 2011. Diskuse pokračovala taktéž za dánského předsednictví, kde bylo projednání uzavřeno předložením Zprávy o pokroku, po předsednictví Kypru byla pak zpráva pouze doplněna o konsolidované texty k jednotlivým legislativním návrhům. Jednání probíhaly také v Evropském parlamentu, konkrétně ve Výboru pro zemědělství a rozvoj venkova. Na přelomu května a června 2012 byly zveřejněny již výše zmiňované návrhy zpráv ke čtyřem klíčovými legislativním návrhům. Jednalo se o oblasti rozvoje venkova, přímé platby, společnou organizaci trhů a horizontální nařízení k budoucímu směřování SZP. K těmto návrhům byli v červenci téhož roku zveřejněny také pozměňovací návrhy. Návrhy s kompromisním finálním usnesením byly zveřejněny v lednu 2013. Hlasování Výboru pro zemědělství a rozvoj v oblasti reformy SZP se uskutečnilo 23. a 24. ledna 2013 v době irského předsednictví, kde EP následně odhlasoval svůj poziční dokument ve Štrasburku na plenárním zasedání v dubnu 2013.

Předsednictví Irsko bylo též úspěšné, neboť se na jednání v polovině března 2013 povedlo nalézt shodu na obecném postoji Rady v otázce budoucí podoby SZP. S tím se podařilo dosáhnout dohody o obecném přístupu k 4 reformním návrhům k SZP a mohly tak začít triology mezi Evropským parlamentem, komisí a Radou. Pokrok ve vyjednávání byl spojen s dosažením shody o Víceletém finančním rámci (pro období 2014-2020). Na

tomto milníku, který umožnil další vyjednávání, se podařilo dohodnout až v roce 2013 za irského předsednictví, kdy Evropská rada našla shodu na finančním rámci pro toto nadcházející období. Výdaje byly pro EU-28 dle tohoto dokumentu domluveny téměř ve výši 960 mld. € v závazcích (1 % HND EU) a 908,4 mld. € v platbách (0,95 % HND EU), počítáno s ročními částkami ve stálých cenách roku 2011 a zohledněna také každoroční inflační úprava. Česká republika by tak z této částky mohla získat 20, mld. € (zhruba 517 mld. Kč) a zemědělství z této částky mohlo obdržet 8,8 mld. €. Završení poměrně úspěšného irského předsednictví se neslo v duchu další politické dohody, které Rada pro zemědělství a rybnářství dosáhla v Lucembursku 25. 6. 2013. Jednalo se o dohody k legislativním návrhům k budoucí podobě SZP a Rada tak dala předsednictví mandát pro vyjednání finální dohody mezi jednotlivými evropskými institucemi. Pro dosažení shody v co nejširším spektru orgánů byli do Lucemburska pozváni také zástupci Evropského parlamentu a souběžně s jednáním Rady proběhlo i jednání o kompromisu s EP. Stěžejními body dohody jsou oblasti přímých plateb, konkrétně dobrovolnost jejich zastropování (capping). Současně byla Radou odsouhlasena povinná degresivita plateb u farem s platbami nad 150 000 € ve výši pouze 5 % oproti původnímu návrhu 40 % Evropské komise. V oblasti couplingu, tedy dobrovolných vázaných podpor, Rada odsouhlasila jejich možné navýšení až o 13 % národního stropu s možností dalšího navýšení až o 2 % národního stropu v případě proteinových plodin. Také greening přímých plateb, tzv. zelené složky, byly odsouhlaseny jako povinný charakter pro farmy s rozlohou nad 10 ha. Od roku 2015 musí tak být na ekologicky zaměřené oblasti dle této dohody vyčleněno 5 % z rozlohy orné půdy u podniků s rozlohou nad 15 ha. Je taktéž možné rozlohu ve prospěch ekologicky zaměřených oblastí dále rozšiřovat po předložení zprávy EK od roku 2017, a to až na 7 %. V rámci I. pilíře je povinné i schéma pro mladé farmáře. V rámci poskytnutých sum financí na něj jsou vyčleněny až 2 %. Naopak dobrovolné je schéma pro malé farmáře, na které lze vyčlenit až 10 % a maximální platba je 1 250 €. K roku 2015 je ukončen systém kvót v sektoru mléka a k roku 2017 také systém kvót cukrové řepy. Stěžejní body se dotkly také oblasti rozvoje venkova. Patří sem například zahrnutí potravinářského a lesnického sektoru do priorit programu rozvoje venkova či zahrnutí velkých podniků v zemědělství a potravinářství do investičních podpor. Koncem června 2013 došlo při finálním triologu k dosažení dohody mezi institucemi k celkovému balíčku reformy SZP s výjimkou některých finančních aspektů, které byly EP spojovány s výslednou dohodou jiného dokumentu – Víceletého finančního rámce. Hned po dosažení dohody v červnu převzala předsednictví v Radě EU Litva. Ta

si dala za cíl téměř po dvou letech od představení legislativního balíčku celý tento proces reformy dokončit. Na to se 23. 9. 2013 sešli ministři zemědělství na jednání Rady v Bruselu v oblasti zemědělství a rybnářství a odsouhlasili zrevidovaný mandát Rady pro závěrečný dialog s Evropským parlamentem. Den na to pak došlo v rámci tohoto dialogu (Rada, Evropská komise, Evropský parlament) k finální podobě, která zahrnuje i prvky navázané na Víceletý finanční rámec 2014-2020. (eAgri.cz, 2018)

Otázka degresivity a zastropování zůstala dle této dohody prakticky nezměněna oproti dohodě z června (po roce 2014 došlo k redukci plateb minimálně o 5 % na platby přesahující 150 000 € s odpočtem nákladů na zaměstnanost s výjimkou států, které aplikují redistributivní platby minimálně v objemu 5 % národní obálky. Nedotčena zůstala také možnost převodu prostředků mezi pilíři. Jediný ústupek, který přišel ze strany Rady, byl souhlas s vyšší mírou kofinancování méně rozvinutých a vzdálených regionů a ostrovů v Egejském moři, tedy navýšení ze 75 % na 85 % a zakotvení ročních alokací na rozvoj venkova s právem Evropské komise na úpravu těchto částek prostřednictvím delegovaných aktů. Zbylé prvky reformy SZP zůstaly v podobě, v jaké byly odsouhlaseny a dohodnuty členskými státy a institucemi EU v červnu 2013. Tato dohoda byla přijata 30. 9. a 20. 11. schválena plénem Evropského parlamentu, poté byly 16. – 17. 12. 2013 texty přijaty Radou pro zemědělství a rybnářství. Poslední potřebný souhlas byl vyřčen nad návrhem o Víceletém finančním rámci EU pro období 2014-2020 ve dnech 18 – 21. 11. 2013. (ec.europa.eu, 2018)

Dle státního tajemníka pro evropské záležitosti Aleše Chmelaře byla a bude Společná zemědělská politika významné odvětví i po roce 2020 a její implementace patří k prioritám české vlády. V příštím programovacím období se však s ohledem na dosavadní jednání bude nejspíš jednat o parametrické změny v dosavadních postupech, nikoli o změny systému jako takového. I přes to Evropská komise v roce 2017 navrhovala další změny SZP v EU, které jednoznačně ovlivní i ČR. Jak uvádí Pěluha (2018), mezi připravované změny patří především:

- povinné zavedení stropů pro přímé platby se zohledněním prvku práce, aby se předešlo negativním dopadům na zaměstnanost,
- mohly by být rovněž zavedeny postupně klesající platby jako způsob, jak snížit podporu pro větší zemědělské podniky,

- větší zaměření na redistributivní platby, aby bylo možné poskytovat podporu cíleným způsobem, např. malým a středním podnikům,
- zajistit podporu skutečným zemědělcům a soustředit se při tom na ty, kteří aktivně provozují zemědělskou činnost za účelem získání obživy.

(Pělucha, 2018)

3.4 Konvenční zemědělství

Konvenční, či intenzivní zemědělství je způsob hospodaření, které se vyznačuje využitím umělých hnojiv, chemických látek a prostředků pro ochranu rostlin. Tento způsob obdělávání půdy a získávání potravin vznikl ve 2. pol. 20. stol. Klade důraz na maximalizaci výnosů a zisků za pomoci zejména vysokých dávek chemických, průmyslově vyráběných hnojiv na ochranu rostlin před nežádoucími škůdci.

Hlavním rysem tohoto druhu zemědělství je pěstování pouze omezeného množství druhů plodin. Monokultury snižují výrobní náklady a s nimi také ceny výsledných produktů na zemědělském trhu. Rozlehlá pole, na kterých se střídají jen jeden nebo dva druhy plodin ovšem přitahují škůdce, a tak je potřeba používat velké množství nejrůznějších insekticidů, herbicidů, fungicidů a pesticidů, aby bylo vůbec možné úrodu ochránit před zkázou. Pěstování monokultur také do značné míry vyčerpává půdu, která vyžaduje pro další úrodnost opětovné zvyšování průmyslového hnojení. Jde v podstatě o začarovaný kruh, který není dlouhodobě udržitelný. Takto prováděné hospodaření omezuje genovou různorodost, která je důležitá pro tvorbu odolnosti rostlin, ale také se projevuje na chuti a nutričních hodnotách vypěstovaných potravin. Vlivem intenzivního způsobu zemědělství bylo za poslední století nenávratně ztraceno až 75 % genové diverzity v zemědělství.

Intenzivní zemědělství si vyžaduje stálý přísun velkého množství chemických přípravků. Zde naráží na jednu velkou slabinu, a to závislost na těchto vnějších vstupech. Každý rok je na světě vyrobeno přibližně 2.5 milionu tun těchto látek a jen v České republice pak použito více než 10 000 tun. Toto množství odpovídá zhruba 1 kg na obyvatele, včetně dětí. Vzhledem k tomu, že používané chemické látky při přímém požití živočichem mají fatální účinky, je potřeba oddělovat rostlinnou a živočišnou výrobu. Tradiční zemědělství bylo typické chovem dobytka a pěstováním rostlin na jednom hospodářství, což dnes často není možné právě z důvodu nebezpečí, které pro hospodářská zvířata představují používané chemické látky. Zemědělství tak přichází o

rozmanitost hlavních i vedlejších produktů, které bylo možné recyklovat na statku a tím snižovaly potřebu chemických látek a závislost na nich. Hnůj byl využit jako hnojivo a vedlejší plodiny a produkty jako krmivo pro zvířata. Diverzifikace také v zemědělství umožnila reagovat na výkyvy na trhu nebo v případě neúrody a poskytovala tak finanční jistotu. (Norberg-Rodge, 2002)

3.4.1 Vliv a dopady intenzivního zemědělství na životní prostředí

Zemědělství, stejně jako mnoho dalších primárních odvětví průmyslu, spotřebovává obrovské množství vody, energií a chemických látek. Často se však opomíjí zohlednit nepříznivé účinky, které se projevují v dlouhodobém časovém horizontu. Zavlažování čerpá v zemědělství vodu z nádrží rychleji, než se stíhá doplňovat, herbicidní a insekticidní látky se v půdě kumulují a pronikají a kontaminují povrchové vody. Chemická hnojiva se používají v takovém množství, že není možné, aby je rostliny všechny spotřebovaly a splachují se do vodních toků a nádrží, odkud dále procesem eutrofizace pronikají do podzemních vod. (Kodeš, 2015)

Následující tabulka ilustruje 30 nejpoužívanějších chemických látek v ČR v letech 2000, 2007 a 2013.

Tabulka 1: Spotřeba účinných látek v zemědělství v České republice ve vybraných letech.

	r. 2000	tuny	r. 2007	tuny	r. 2013	tuny
1.	Glyfosát	409	Glyfosát	1015	Glyfosát	935
2.	Alachlor	340	Chlormekvát-chlorid	522	Chlormekvát-chlorid	632
3.	Chlormekvát-chlorid	308	Acetochlor	280	Tebukonazol	179
4.	MCPA	254	Isoproturon	143	Chlorpyrifos	178
5.	Acetochlor	218	Alachlor	137	Prochloraz	177
6.	Mankozeb	201	Chlormekvát	135	Metazachlor	170
7.	Isoproturon	178	Mankozeb	130	Pendimethalin	124
8.	Chlormekvát	142	Terbutylazin	119	Pethoxamid	115
9.	Atrazin	137	Chlorpyrifos	118	Terbutylazin	113
10.	Chlorotoluron	117	Metazachlor	113	Chlorotoluron	107
11.	Trifluralin	95	Chlorotoluron	110	Acetochlor	101
12.	Chlorpyrifos	89	Trifluralin	106	Metamitron	94
13.	Karbendazim	78	MCPA	94	Isoproturon	94
14.	Metazachlor	73	Pendimethalin	86	Fenpropimorf	80
15.	2,4-D	72	2,4-D	83	Mankozeb	74
16.	Dimethachlor	59	Fenpropimorf	63	S-metolachlor	69
17.	Carboxin	58	Karbendazim	56	2,4-D	66
18.	Thiram	57	Dimethachlor	54	Ethefon	62
19.	Fenpropimorf	44	Prochloraz	53	Dimethenamid	59
20.	Pendimethalin	43	Metamitron	50	Spiroxamin	56
21.	Chloridazon	40	Tebukonazol	49	Propikonazol	56
22.	Fluroxypyr	36	Thiram	49	Fenpropidin	51
23.	Dikvát-dibromide	33	S-metolachlor	47	MCPA	49
24.	Metamitron	30	Propikonazol	44	Azoxystrobin	48
25.	Desmedifam	29	Chloridazon	39	Epoxikonazol	47
26.	Linuron	29	Ethefon	37	Dimethachlor	44
27.	Ethofumesát	28	Mekoprop-P	27	Chloridazon	43
28.	Phenmedifam	27	Fenpropidin	27	Folpet	39
29.	Flusilazol	27	Phenmedifam	27	Thiophanát-methyl	38
30.	Pyridát	24	Flusilazol	25	Kaptan	37

Zdroj: Alsglobal.cz, 2015

Tabulka ukazuje v největším zastoupení glyfosáty. Jedná se o herbicid, který se používá pro hubení plevelů, které konkurují pěstovaným plodinám. Glyfosáty jsou velmi rozšířenou účinnou látkou mnoha přípravků k hubení plevelu, například Roundupu, který však je k 1. 1. 2019 v České republice zakázán. K hubení plevelu na polích po boku plodin, které konzumujeme, bude ale používán i nadále. K velkým detailním studiím vlivu na zdraví se v případě glyfosátů přistupuje velmi opatrně, neboť je globálně rozšířen. Výrobci glyfosátů ale uvádí, že ani sto násobné překročení běžně aplikované dávky nepředstavuje pro člověka zdravotní riziko a jeho spotřeba tak v zemědělství neustále stoupá.

V neposlední řadě nesmí být opomenuta rizika spojená s ozařováním potravin, aplikací antibiotik, a i přes velké množství údajně nezávadných chemických přípravků

také mnoho těch, které prokazatelně škodí zdraví. Ozařování potravin je dnes běžná praxe spojená s pokrokem technologií a snahou o potravinovou sterilizaci. Při běžném procesu ozařování potravin může dostat hamburger dávku záření, která může odpovídat milionům rentgenů hrudníku. Tento proces však řeší sterilizaci jen po určitou dobu a zkracuje přirozenou trvanlivost. Potravinové výrobky jsou pak náchylnější k další kontaminaci. Velkochovy zvířat v uzavřených prostorách trpí často výskytem chorob, které je potřeba léčit antibiotiky. Ty jsou navržena k ničení bakterií, ovšem jejich použití je stále masovější a bakterie se jim postupně dokáží bránit. Navíc se látky z antibiotik dostávají přirozenou cestou potravinového řetězce i do povrchových a podzemních vod. Za zmínku stojí také fakt, že ještě dnes je schváleno v České republice zhruba 20 pesticidů, které mají prokazatelné rakovinotvorné účinky. (Solomon, Ogunseitan, et Kirsch, 2000)

Intenzivní zemědělství kromě těchto zjevných a mediálně diskutovaných problémů však s sebou bohužel nese i další negativa. Jedním ze stěžejních problémů je úbytek počtu druhů půdních mikroorganismů. Tento jev je způsoben především jedovatými chemickými prostředky, které spolu s jejich nešetrným a často nadměrným použitím způsobují výrazný pokles výskytu přirozených organismů v půdě. Další, na první pohled těžko pozorovatelný problém, je utužování půdy těžkou technikou, která je nedílnou součástí velkokapacitního zemědělství. Zemědělské stroje udusávají širokými pneumatikami půdu, což napomáhá dalšímu jevu, se kterým se potýká agrární sektor, a tím je eroze. V České republice je dle portálu Ministerstva zemědělství eAGRI.cz v ohrožení erozí více než polovina půdy. Nesmíme zapomínat, že zemědělství je odvětvím, které do ovzduší vypouští také čpavek. Odpady ze zemědělství a lesnictví vyprodukují až 17 % veškerých produkovaných odpadů v České republice. V neposlední řadě průmyslové zemědělství vlivem technického pokroku snižuje potřebu lidských pracovních sil. Můžeme do jisté míry tvrdit, že s jeho rozvojem roste nezaměstnanost na venkově, který byl už od dávných dob na toto odvětví zaměřen. Trendem dnešní doby je dojížděka za prací do města a vznikají tak zvané suburbánní oblasti, které postrádají propojení s okolní krajinou a samotným městem. (eAgri.cz, 2018)

3.5 Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství (dále také EZ) je stále rozšířenější a uznávanější formou zemědělské produkce a výroby. Kořeny této koncepce zemědělství sahají do počátku 20. století. V porovnání se zemědělstvím samotným je tato myšlenka velmi mladá, vlastně se teprve rodí a vyvíjí. Smyslem EZ je produkce potravin s ohledem na trvalou udržitelnost a ochranu přírody. EZ pracuje s nejmodernějšími poznatky z mnoha vědních oblastí a spojuje je s tradičními a již ověřenými postupy. Jeho hlavním posláním je stále zabezpečování potravy, avšak ve spojení se snahou zamezovat poškozování půdy jejím neohleduplným obděláváním a udržovat biodiverzitu a rozmanitost v krajině. Pracuje také s přírodními metodami hnojení a vyloučením chemikálií, či geneticky upravovaných rostlin a modifikovaných organismů. EZ je celosvětově vnímáno jako zemědělství budoucnosti a je tak nedílnou součástí agrární politiky České republiky. (eAgri.cz, 2018)

3.5.1 Vývoj ekologického zemědělství

Ekologické zemědělství a jeho vznik ve střední a západní Evropě lze datovat do poválečného období 2 světové války. Německy mluvící země stojí za vznikem přírodního zemědělství, které se svědomitě navrácí k uplatňování biologických znalostí v zemědělské produkci a dále rovněž biodynamickému zemědělství. Vznik těchto systémů spolu s organicko-biologickým zemědělstvím dal impuls k řešení problémů společnosti, které se v poválečném období objevily. Probíhající industrializace v období mezi polovinou 19 a přelomem 20 století se projevovala v negativních změnách života obyvatelstva. Byla hledána východiska právě v přírodě a přírodě blízkému stylu života. Mnoho lidí se tak přesídlilo na venkov, který zaručoval do jisté míry nezávislost a jistotu, problémy v zemědělství to ale nevyřešilo. Snížení kupní síly obyvatelstva v tu dobu do značné míry omezilo také poptávku po zemědělských produktech. Proti tomu stáli zemědělci s vysokými náklady na průmyslová hnojiva, stroje a další vstupy, což se snažila vyřešit nastupující intenzifikace zemědělství, která však nemusela zajistit zvýšení produkce. Začal se také měnit selský způsob života, neboť se zemědělství začínalo stále více propojovat s industriálním světem a postupně se vytrácel i základní princip, který do jisté míry znamenal samostatnost a nezávislost. Takový model zemědělství se projevil v prvních desetiletích minulého století v prvních dokumentovaných údajích o poškození

úrodnosti a změnách v agrosystémech. Vedle těchto problémů se objevovaly i další, například zvýšený výskyt škůdců, chorob a následné snížení kvality potravin. Náprava spočívala ve stále větším aplikovaném množství chemie k potlačení nežádoucích faktorů snižování kvality potravin. Tyto změny byly způsobeny intenzifikací a chemickými hnojivy. Půda tak trpěla překyselením, vyčerpáním organických složek a půdními změnami především v její struktuře. Tento impuls nastartoval diskuse v oblasti otázek chemických versus biologických metod zemědělství.

Uvědomění si neudržitelnosti takového modelu produkce základních potravin znamenalo vývoj, nebo spíše znovuobjevení některých dávno zažitých metod, jako je například kompostování, obracení půdy oráním, nebo zásahy do půdy s cílem vyživování půdního edafonu látkami přírodního charakteru, které může půda vstřebat v potřebném množství. Ekologické zemědělské systémy od počátku preferují jednání zemědělců v souladu s přírodními zákonitostmi. (Steiner, 2016)

3.5.2 Ekologické zemědělství v ČR

V České republice se ekologické zemědělství začíná popularizovat až poměrně nedávno. Chladný přístup k EZ u nás byl následkem především charakteru zemědělské produkce v podmínkách tehdejšího poválečného režimu, který byl nastíněn již výše. Sami zemědělci téměř nejevili zájem o půdu, kvalitu potravin a zdraví zvířat které produkovali ve státních podnicích. Zprávy o těchto problémech v odborných časopisech v 80. letech také změnu nepřinesly. Největší impulz ke změně přišel od spotřebitelů, kteří se stále více dozvídali o špatném stavu zdraví populace v porovnání se zeměmi západu. Postupně na konci 80. let začaly vycházet publikace se zaměřením na zdravou výživu jako osvěta. Formovalo se mnoho skupin propagujících vegetariánství, které kladlo ještě větší důraz na „odchemizaci“ zemědělské produkce. Populace si tak začala uvědomovat potřebu ekologického pěstování bez těchto látek a náhražek kvalitních přírodních hnojiv. Tehdejší, stále ještě komunistický, režim si však odmítal připouštět jakékoli problémy, které by se týkaly kvality potravin a jejich vlivu na zdraví populace, natož pak tyto problémy veřejně přiznat. Tento postoj státních orgánů výrazně brzdil vývoj ekologického zemědělství u nás.

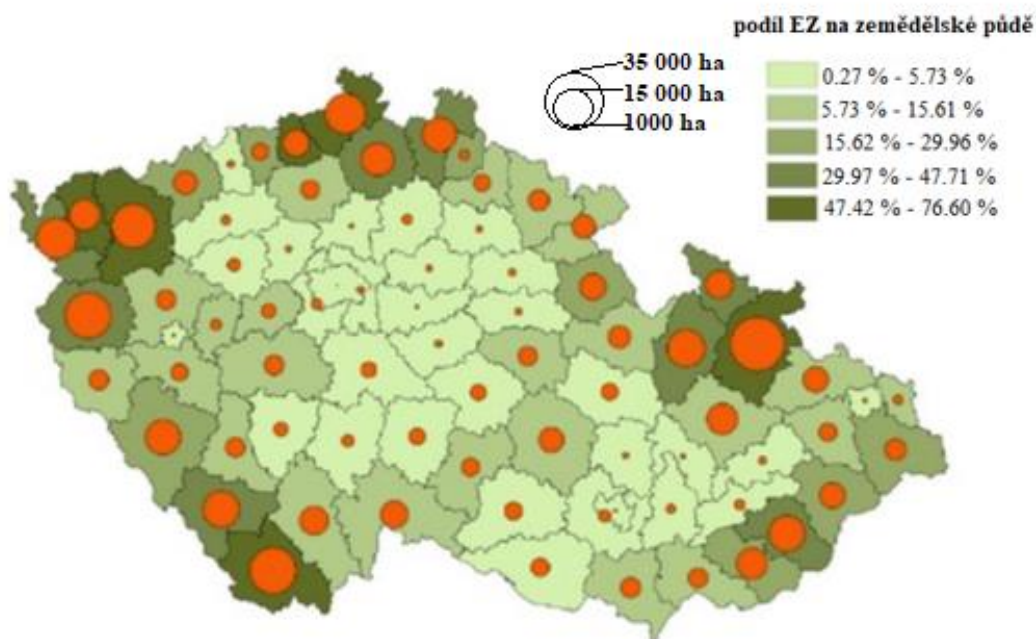
Za základ EZ v ČR můžeme označit až rok 1989. Ten byl položen skupinou moravských agronomů a odborných pracovníků, kteří společně v roce 1988 založili Odbornou skupinu pro alternativní zemědělství. Skupina využívala zahraničních kontaktů se zeměmi jako bylo Švýcarsko nebo Maďarsko a také organizace IFOAM, které poskytly informace o ekologických postupech v zemědělství. V tomtéž roce bylo ve 3 podnicích vyhlášeno přechodné období na ekologické zemědělství. Byly to Zemědělské družstvo Dubicko, statek Hanušovice a ZD ve Starém Hrozenkově.

Realizace se EZ dočkalo až v roce 1990 při konání mezinárodní konference ve Velké Bystřici. Konference se zúčastnilo více než 600 lidí zainteresovaných do problematiky a brzy po jejím skončení se začali hlásit jak soukromí zemědělci, tak zemědělské podniky, u nichž byl zájem ekologicky hospodařit. Téhož roku vznikl také svaz producentů a zpracovatelů biopotravin PRO-BIO v Šumperku a v roce 1991 také svazy Liberia Praha, Naturviva, nebo Biowa Chrudim. Stabilizace EZ dosáhlo v období 1994-1998 s rozvojem národního trhu s biopotravinami. Zavádí se postupně také dotace pro ekologické zemědělce.

Pro EZ byl vytvořen samostatný zákon, který nabral účinnost od 1. 1. 2000. Svaz PRO-BIO v tomto roce založil regionální skupiny svazů, které umožňovaly distribuci biopotravin do obchodů a lidé si tak mohli začít kupovat biopotraviny v supermarketech.

(Urban, Šarapatka, 2003)

Obrázek 1: Zemědělská půda v režimu ekologického zemědělství 2014.

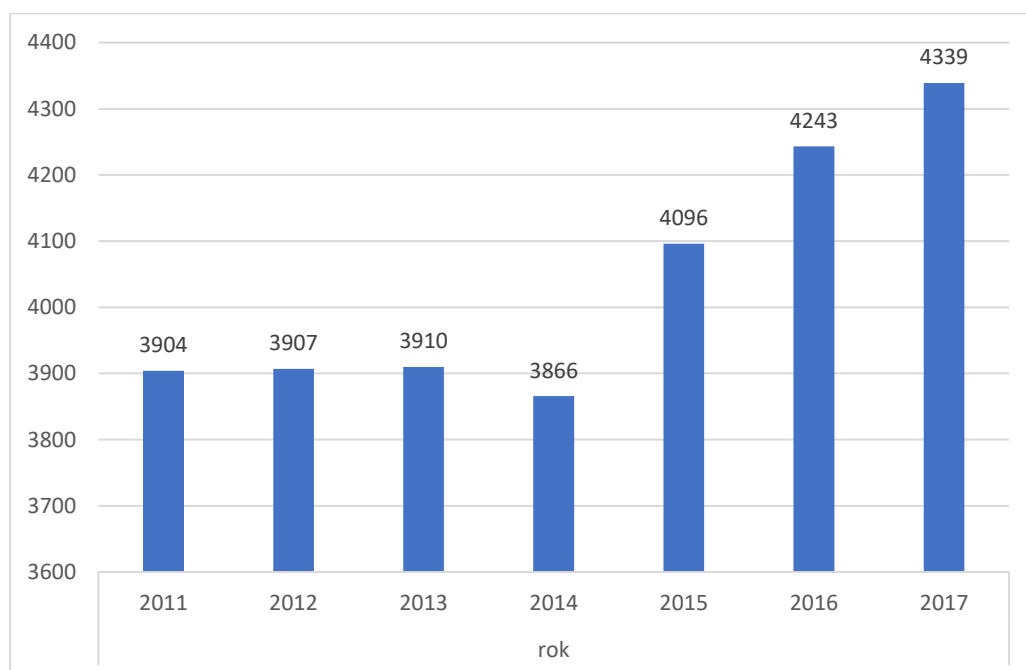
Zdroj: Ministerstvo zemědělství, LPIS 2014

Z obrázku můžeme vyčíst podíl ekologického zemědělství na celkové rozloze orné půdy v ČR. Největší zastoupení má EZ v oblastech pohraničí, především oblast Šumavy v Jihočeském kraji, také Plzeňský kraj a sever Čech kolem Ústeckého kraje. Tyto oblasti se vyznačují spíše méně úrodnými půdami. Za povšimnutí potom stojí oblasti s úrodnými půdami, jako je jižní Morava nebo polabská nížina. Ty jsou prozatím vůči ekologickému zemědělství imunní a jeho zastoupení je zde velmi nízké, drží se v rozmezí jednotek procent.

V České republice se ekologickému zemědělství věnuje přes 8 % zemědělských podniků. Ekofarmy jsou soustředěny nejvíce do Jihočeského kraje, druhým v pořadí je kraj Plzeňský. Naopak nejméně ekofarem se nachází v Pardubickém kraji. (bio-info.cz, 2014)

Vývoj ekologicky hospodařících subjektů v ČR ilustruje následující graf.

Graf 2: Subjekty v režimu ekologického zemědělství ve vybraných letech v ČR.

Zdroj: Ročenky ekologického zemědělství v ČR, vlastní zpracování.

3.6 Komunitou podporované zemědělství

Komunitní zemědělství, komunitou podporované zemědělství, nejčastěji ve zkratce KPZ, je jednou z nejmladších forem zemědělství a následné distribuce zemědělských produktů k samotnému spotřebiteli. Samotný nápad vznikl teprve nedávno, a to v roce 1971 v Japonsku a významně se o něj zasloužil filozof Teruó Ičiraku. Obecně můžeme KPZ popsat jako určitou formu partnerství mezi producentem zemědělských výrobků, tedy zemědělcem a spotřebiteli. Tento model partnerství tak vynechává třetí stranu v podobě distributora produktů, v tomto případě nějakého supermarketu a velkoskladů. Rizika a přínosy zemědělství jsou tak plně v rukách zemědělců a odběratelů jejich produkce. Riziko je tak spravedlivě rozděleno a nezasahují do něj obchodní řetězce. Pro zjednodušení můžeme říci, že je toto partnerství založeno na závazku spotřebitele i zemědělce k hospodaření, které si obě strany přejí.

Výhodou KPZ je jeho volnost. Nikde není striktně dáno, jak musí KPZ probíhat a kdo musí nést jaká rizika. Jde o široký rámec činností a vzájemné spolupráce, který

umožňuje mnoho variací dle samotných představ účastníků. Je to velmi demokratický systém řízený místními osobami na základě principu solidarity, ekonomické lokalizace, udržitelnosti, a především soběstačnosti v zemědělství pro zemědělce a v získávání kvalitních surovin pro spotřebitele na straně druhé. (Kolodinsky, Pelch, 1997)

KPZ má mnoho podob, mezi kterými je ale několik rozdílů. Bedýnkový odběr výpěstků je již většinou předem namíchaný „balíček“ zemědělských produktů (na rozdíl od KPZ a volného vážení podílů), které si může spotřebitel objednat nejčastěji v kamenných obchodech s biopotravinami, nebo stále častěji také přes internet. V případě, že samotný farmář nemá vlastní odběrné místo pro bedýnky, částečně vzniká „třetí strana“ a postupně mizí také princip partnerství se zemědělcem. Ten tak produkuje určité množství výpěstků, za které nemusí vždy dostat veškeré finance, neboť je závislý na množství prodaných bedýnek v bio obchodě nebo na webových stránkách, protože zde nefunguje předplatitelský systém a jistota příjmů pro zemědělce. V případě, že zemědělec poskytuje bedýnky třetí straně, neexistuje zde ani komunita, která se zemědělcem úzce spolupracuje, neboť zakoupení bedýnky v bio obchodě nebo na internetu nevyžaduje žádné členství ve farmáři blízké komunitě. Tržní prodej je na tom velice podobně. Pokud farmář přijede na trhy se svými produkty, opět nemá jistotu, že je všechny prodá a zda vůbec bude o jeho produkty zájem. KPZ je pro farmáře jistota a záruka odběru jeho produktů.

V České republice jde zatím o malé měřítko KPZ v porovnání s Francií nebo Belgií a nejčastěji si zemědělci zajišťují bedýnkový odbyt vlastními silami.

3.6.1 Princip komunitou podporovaného zemědělství

K pochopení principu lze uvést praktický příklad fungování KPZ. Zákazník, nebo skupina zákazníků, kteří by rádi získávali zemědělské produkty z důvěryhodného a spolehlivého zdroje se seznámí s menším zemědělcem ve svém okolí. Tento zemědělec bývá často biozemědělcem a předplatí si u něho odběr nějakého množství z jeho produktů. Může to být jak rostlinná, tak živočišná produkce. V pravidelných intervalech si poté od farmáře odebírá zeleninu, ovoce či mléko, vejce atd. v závislosti například na ročním období a aktuální úrodě, vše je o dohodě. Nejčastěji probíhá dodávka produktů v týdenním nebo čtrnáctidenním intervalu na předem stanovených místech formou

samoobsluhy, tedy člen komunity si přijde pro svůj podíl na odběrné místo, kde si naváží svou předplacenou část výpěstků, přičemž se členové komunity povětšinou průběžně střídají dozoru na odběr v den odběru, nebo si zaplatí již namíchaný balíček produktů v podobě bedýnky. Není však nikde přesně zaručeno, co zrovna bude předplatitel moci dostat. Vše záleží na úrodě, počasí a dalších vlivech v zemědělství. Je potřeba zde počítat s již zmíněným sdíleným rizikem. Zemědělec má však jistotu pro odbyt svých produktů a peníze vybrané předem je možné investovat do optimalizace produkce a rámcových požadavků předplatitelů. Zákazníci pak získávají produkty dle sezóny a ze zdroje který znají a mohou případně nahlédnout do procesu pěstování. Jistota je tak na obou stranách.

(Cooley, Lass 1998)

Trendem v dnešním procesu KPZ je také možnost si část nákladů na produkci potravin odpracovat. Čím dál více biofarem spolupracuje s bioskupinami lidí, kteří chtějí přispět k produkci vlastní silou. Je tak možné pracovat na farmě a jako odměnu získat například vlastnoručně vypěstované produkty. Spolupráce tak může být ještě o to hlubší právě díky možnosti brigád, anebo jen jako koníček a dobře investovaný volný čas pro obyvatele měst, kteří nemají možnost se jinak dostat k přírodě. Během takové brigády získá dobrovolník přehled o fungování zemědělství, o základních principech, a především následně konzumuje produkty o kterých ví téměř vše od jejich zasazení až k cestě na talíř.

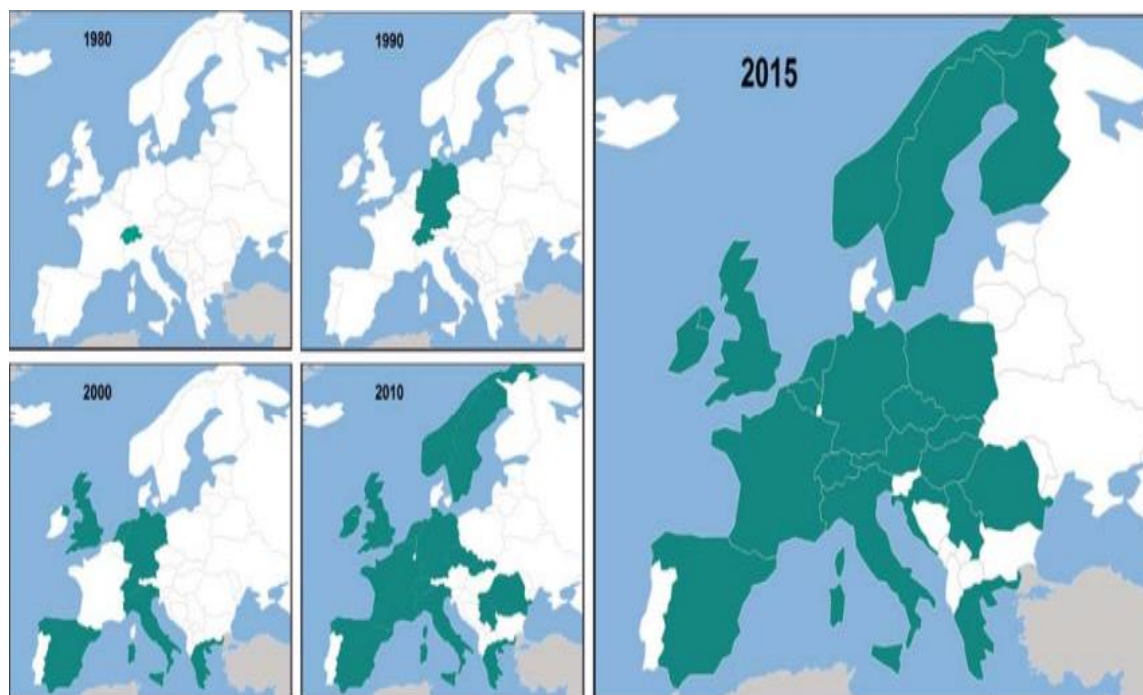
(Mikovcová, 2015)

3.6.2 Vývoj komunitou podporovaného zemědělství v Evropě

Model tohoto způsobu produkce potravin a uspokojování potřeb zákazníka je velmi mladý. V Evropě zapouští kořeny teprve nedávno – v 70. letech minulého století. První známá KPZky byla v Evropě založena v roce 1978 ve Švýcarsku a nesla název Les Jerdins de Cocagne. Další KPZky vznikaly ale velmi pomalu a rozšiřování v ostatních zemích probíhá dodnes. Komunitou podporované zemědělství je stále v raném stádiu a vývoj KPZ je velmi dynamický. Nejvíce rozšířen je dnes ve Francii, Belgii a také v Itálii. Přesto že je Francie, dá se říct, velmocí v komunitním zemědělství, z následujícího obrázku č. 2 je vidět, že nepatřila mezi první země, ve kterých se KPZ zabydlelo.

(Valeška, (ed) (2016)

Obrázek 2: KPZ v Evropských státech v období 1990-2015.

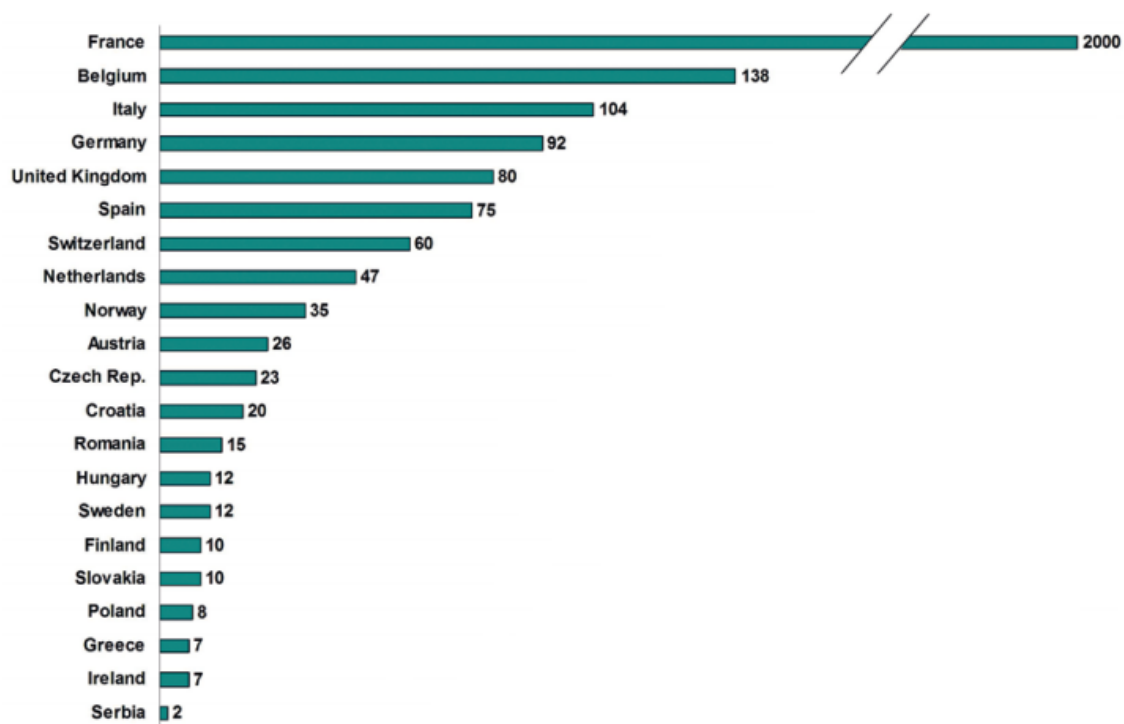
Zdroj: Valeška, (ed) (2016).

Mapky ukazují postupný rozmach KPZ v Evropě. Jak již bylo řečeno, první KPZ vzniklo ve Švýcarsku s postupným rozšířením do Německa. V roce 2000 se k původním 2 státům přidaly v oblasti KPZ také Španělsko, Sardinie, Itálie, Řecko, Nizozemsko a Anglie. O 10 let později, do roku 2010, se rozšíření této formy zemědělství projevilo taktéž v Irsku, velký rozmach zaznamenala Francie a Norsko společně se Švédskem. Postupně se na mapách zazelenala i Česká republika se Slovenskem a Rumunskem. Dalších 5 let stačilo k tomu, aby se v roce 2015 na mapy zařadily také země jako Polsko, Maďarsko nebo Rakousko a Chorvatsko. K severským zemím se přidává v oblasti KPZ také Finsko. K roku 2015 tak z 29 zemí Evropy KPZ funguje ve 21 z nich.

Celkem bylo dle odhadů Evropské výzkumné skupiny KPZ k roku 2015 v Evropě 2 783 KPZek, které produkovaly potraviny pro téměř půl milionu lidí. V České republice je jich jen nepatrný podíl. Následující přehled v obrázku č. 3 ukazuje obrovský rozdíl mezi zeměmi. Prvenství v komunitou podporovaném zemědělství suverénně drží Francie, kde je tento model velmi oblíbený a funguje zde ve velkém měřítku. Velkou měrou k tomu přispělo sdružení KPZ do asociace AMAP (Association pour le Maintien de l'Agriculture Paysanne – Družení pro zachování rolnického hospodaření). Ta ve Francii vznikla již v roce 2000 a významně tak dopomohla k rozšíření a podpoře KPZ především

vytvořením základny pro zapojení dalších subjektů a pomáhá překlenout cestu mezi výrobcem potravin a zákazníkem. (Valeška, (ed) (2016)

Obrázek 3: Funkční KPZ ve vybraných zemích EU (v jednotkách fungujících subjektů)

Zdroj: Valeška, (ed) (2016).

3.7 Komunitou podporované zemědělství vs. ekologické zemědělství

Jak již bylo zmíněno, komunitou podporované zemědělství je model, který zahrnuje 2 strany – zemědělce a spotřebitele. Z toho plyne jeden velmi podstatný fakt, který zatím nebyl zmíněn. Nelze si nevšimnout, že v je v tomto modelu úplně vynechána strana obchodních řetězců, přepravců a velkoskladů. KPZ je právě charakteristické pouze dvoustranou spoluprací bez supermarketů. To s sebou nese značné množství výhod, které jsou v převaze nad nevýhodami. Obě formy, jak KPZ, tak ekologické zemědělství, mají však společný koncept. Obě formy zemědělství jsou z pravidla zaměřené na produkci biopotravin a hospodaření s ohledem na šetrné zacházení s přírodou.

Ekologické zemědělství zde však svou odlišností od klasického konvenčního zemědělství končí. Potravin, které jsou vypěstované ekologicky a nesou značky „bio“

jsou stejně jako všechny ostatní produkty z konvenčního zemědělství distribuovány na pulty supermarketů. Následující přehled v tabulce 2 charakterizuje rozdíly mezi komunitou podporovaným a ekologickým zemědělstvím.

Srovnání komunitou podporovaného zemědělství a ekologického zemědělství je zde provedeno záměrně. I když by se dalo namítnout, že by se KPZ mělo porovnávat spíše s bedýnkovým odběrem, nebo prodeje ze dvora, ekologické zemědělství v tomto srovnání hraje roli zemědělství konvenčního, takové formy, kdy zemědělec vyprodukuje a následně distribuuje své produkty do supermarketu. Pokud bychom totiž porovnali KPZ s bedýnkovým prodejem, porovnávali bychom jednu a tutéž formu zemědělské produkce. Bedýnkový prodej, stejně tak prodej ze dvora, je jednou z forem KPZ. Mohli bychom uvádět pro srovnání i zemědělství konvenční, jelikož ale mají KPZ a ekologické zemědělství společné šetrné hospodaření a vztah k přírodě, bylo do srovnání zahrnuto právě zemědělství ekologické.

Tabulka 2: Komunitou podporované zemědělství vs. ekologické zemědělství.

Komunitou podporované zemědělství	Ekologické zemědělství
Spolupráce 2 subjektů - zemědělec + spotřebitel	Spolupráce celé řady subjektů - zemědělec, dopravce, sklady, supermarket
Pravidelný přísun čerstvých plodin	Čerstvost na úkor doby, než se produkt dostane do supermarketů
Sdílení rizik, spravedlivé rozdělení mezi spotřebitele a zemědělce	Riziko nese často samotný zemědělec
Nižší cena samotných produktů	Cenu navyšují další subjekty, které se podílí na distribuci
Možnost sledovat produkci toho, co spotřebitel konzumuje, podílet se na samotné produkci	Nutnost vybírat pouze z toho, co supermarket poskytne, nelze stoprocentně kontrolovat jak produkt vznikal
<u>Produkce s ohledem na životní prostředí, udržitelnost a kvalitu potravin</u>	

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud bychom srovnávali nejvíce zastoupené formy KPZ, tedy předplatitelskou formu s bedýnkovým prodejem, je zde rozdíl především v odběru výpěstků. Bedýnky jsou již připravená množství, které si musí spotřebitel koupit již hotové, nemůže si navažovat svůj podíl při odběru, a především zde neexistuje komunita lidí, kteří spolupracují s farmářem a platí přímo jemu své podíly. Často zde existuje opět třetí strana, která prodej bedýnek zprostředkovává. Prodej ze dvora je komunitě zase o něco blíže v tom směru, že poskytuje prodej jako na tržnici a k tomu často přímo v místě produkce. Nicméně i tak ho lze obecně popsat jako přímé dodání malého množství v místě výroby, prodej na tržnicích nebo dodávky do místní malé prodejny. Opět se zde může vyskytovat třetí strana v podobě nějakého maloobchodu. Jako hlavní rozdíl je ale komunita, která ani zde neexistuje a pravá podstata v předplacení si podílu a umožnění tak farmáři plánovat opět mizí.

4. Metodika a hypotéza

4.1 Hypotéza

- a) S rostoucím zaměřením regionu na zemědělství klesá zájem o formu KPZ.
- b) Rostoucí výskyt ekofarem v krajích České republiky snižuje zájem o komunitní formu KPZ.

První hypotéza byla formulována na základě předpokladu, že lidé v oblastech s nižší zemědělskou produkcí nemají dostatečný přístup k čerstvým zemědělským výpěstkům, a proto vyhledávají malé formy KPZ, které jim poskytnou zeleninu a ovoce čerstvé a za rozumnou cenu. Druhá hypotéza předpokládá, že větší výskyt ekofarem v kraji povede k nižšímu počtu fungujících komunit KPZ. Lidé nemají potřebu vytvářet větší skupiny, které by si samostatně organizovaly odběry od zemědělců a mají více možností si produkty nakupovat od farmáře ve formě bedýnek, prodeje ze dvora nebo na trzích, kterých se farmář účastní.

4.2 Metodika práce

Metodika byla zvolena s ohledem na cíl práce. Před samotnou praktickou částí byly nastudovány a reprezentovány informace z existující literatury a zdrojů, jejichž výčet je uveden a citován na konci práce v seznamu použité literatury. Pro vytvoření přehledu, popisu a vyhodnocení stavu komunitou podporovaného zemědělství v České republice byla zvolena metoda zobrazení rozložení v kartogramech a deskriptivní statistika. Na základě získaných informací o jednotlivých, oficiálně a veřejně dohledatelných komunitách a organizacích, které se podílí svou aktivitou na tvorbě systému KPZ, byly vytvořeny kartogramy v geografickém programu ArcGis a tabulkovém editoru Microsoft Excel. Data pro vytvoření kartogramů byla získána z databáze AMPI, veřejně přístupné databáze Mapotic – Adresa farmářů.cz, ekologického institutu Veronica, statistik Ústavu ekonomiky zemědělství a informací a statistických ročenek Ministerstva zemědělství České republiky. Veškeré kartogramy byly vytvořeny s ohledem na přehlednost a vypovídací schopnost ve stejném formátu a velikosti a mohly tak následně posloužit pro potvrzení či vyvrácení zvolené hypotézy. Kartogramy jsou

proto barevně územně rozlišeny, obsahují legendu a v každém územním celku jsou uvedeny hodnoty zobrazovaných dat.

Nejprve je analýza KPZ je zaměřena pouze na komunity KPZ, které si tvoří vlastní odběrná místa a na nich si vyzvedávají a rozdělují podíly, které si u farmáře objednaly. K tomu je využit systém Mapotic, který tyto komunity registruje. Komunity jsou poté zaneseny do kartogramů. Následně je v další části doplněna analýza také o ekofarmy, které využívají i další formy KPZ, nikoli pouze dodávku produktů komunitám. Data o výskytu ekofarem v ČR jsou získána ze statistik Ústavu ekonomiky zemědělství a informací. Ekofarmy jsou více či méně zainteresovány do procesu KPZ, proto je kartogram souhrnně zobrazující ekofarmy v ČR doplněn o ty subjekty, které jsou do KPZ významně zapojené. Informace o takových subjektech jsou poté opět získány z veřejné databáze Mapotic – Adresa farmářů.

Dalším krokem v postupu práce bylo získání informací od samotných organizací provozující komunitou podporovanou formu zemědělství. Informace byly získány od zástupců 6 subjektů, zapojených do KPZ, formou pilotních rozhovorů a emailovou komunikací. Pro výsledky práce bylo touto formou důležité získat poznatky především o praktickém fungování samotné formy tohoto systému. Stěžejní byly zkušenosti zemědělců ohledně úskalí v této formě zemědělství. Následně tak mohly být reprezentovány případné možnosti rozvoje a další doporučení v tomto směru. Tabulky pro přehlednost v praktické části byly vytvořeny ze získaných dat rovněž v tabulkovém editoru Microsoft Excel.

5. Praktická část

5.1 Komunitou podporované zemědělství v České republice

Jak již bylo zmíněno v předchozím textu, v České republice je komunitou podporované zemědělství stále v raných počátcích. Vznik a vývoj KPZ v České republice lze datovat k roku 2009, kdy vznikla první KPZka Toulcův dvůr. Vývoj je však velmi pozvolný. Teprve v roce 2016 čtyři KPZky založily první přidružený orgán při Asociaci místních potravinových iniciativ (AMPI), který je nyní zastřešujícím orgánem pro komunitou podporované zemědělství v ČR. Tato organizace se zaměřuje na podporu místních potravinových produkcí, poskytuje informace a inspirace. Svou činností se snaží rozvíjet místní potravinové systémy, které pracují v souladu se šetrným zacházením s krajinou a udržovat férové vztahy mezi zemědělci a spotřebiteli.

Od roku 2016 tedy mohou nové KPZky žádat o členství v oficiální organizaci AMPI. Členové se vstupem do společenství souhlasí také se specifickými hodnotami, které jsou pro vyznavače KPZ společné. Stejně jako francouzská asociace AMAP, i AMPI má své specifické hodnoty, které jsou založeny na šetrném přístupu k půdě a ekologickém hospodaření. Dle samotné organizace AMPI jde v České republice o tyto hodnoty:

- přímý vztah producenta se spotřebitelem a místní produkce,
  - demokratické, participativní rozhodování a spolupráce,
  - šetrný a odpovědný vztah ke krajině,
  - férovost a transparentnost,
  - péče o veřejné statky, jako je půda, voda, osiva a další,
  - láska k lidem, zemi i jídlu.
- (Asociaceampi.cz. 2018)

KPZ může mít více typů samotného fungování. Tyto formy komunitou podporovaného zemědělství jsou obecně rozšířené ve všech zemích, ve kterých KPZ funguje. Mezi základní patří předplatitelské komunity a komunitní statky. Komunitní statky povětšinou zřizuje komunita sama anebo nevládní organizace. Ta najme zemědělce, kteří obdělávají půdu a náklady a výnosy, které jsou s tím spojené se následně rozdělují mezi členy komunity. Je také možné zapojit se osobně, a to například dobrovolnou činností s možností si vypěstovat vlastní produkty na komunitní půdě. Předplatitelské KPZky jsou druhou z možností fungování této formy zemědělství. Od

komunitních statků se liší především předběžnými platbami. Členové předplatitelské komunity si předplácí podíly z produkce zemědělce zapojeného do KPZ, který je pro komunitu v roli dodavatele. Závozy a odběry produktů jsou v režii zemědělce nebo spotřebitele, vše záleží na domluvě.

V České republice převažuje předplatitelský model. Funguje takto převážná většina iniciativ. Tuto kategorii komunit lze definovat jako skupinu lidí, která je vázána závazkem k existujícímu hospodářství. Spotřebitelé se nejčastěji závazně přihlašují na sezónu k odběru nejrůznějších druhů zemědělské produkce a na začátku sezóny si zaplatí podíl dle své potřeby. Zemědělec tak může plánovat produkci v závislosti na množství poptávky, která vyplyne z předplatného. Skupina spotřebitelů si odpovídá sama za distribuční místo a administrativu, zemědělec je v tomto směru pouze pěstitel, který na distribuční místa poskytuje své produkty.

5.1.1 Společenství komunitou podporovaného zemědělství v krajích České republiky

V současné době se v České republice nachází 44 funkčních registrovaných společenství, které spolupracují v režimu komunitou podporovaného zemědělství. Nejde o velká společenství čítající tisíce členů, která můžeme najít například ve Francii. V České republice jde o začínající trend a KPZky fungují spíše v malých komunitách v řádu desítek členů a odběratelů produktů. Následující tabulka poskytuje výčet registrovaných funkčních komunit, které využívají KPZ. Zavedme si definici komunity KPZ pro následující analýzu. Komunitní KPZkou budeme uvažovat skupinu lidí s nějakou formou závazku k samotnému zemědělci. Závazek je často ve formě předplatného za sezónní odběr výpěstků s tím, že si komunity organizují odběrná místa a předplacené podíly si na nich přebírají. Zemědělec v tomto případě funguje jako dodavatel. Závozy odběrných míst může obstarávat i více zemědělců (ekofarem), aby byla zajištěna pestrá nabídka produktů.

Tabulka 3: Společenství komunitně podporovaného zemědělství v ČR k roku 2019.

Název	Aktivní od roku	Sídlo	Název	Aktivní od roku	Sídlo
KPZ Třináctka	2018	Praha	KPZ Dejvice	2016	Praha
KPZ Semilsko	2016	Semily	KPZ Člověk v tísni	2017	Praha
KPZ Pikovice	2017	Pikovice	KPZ Klinika	2015	Praha
KPZ Akademie léčivé výživy	2016	Praha	KPZ Tišnov	2013	Tišnov
KPZ Údolní	2012	Brno	KPZ Letná	2015	Praha
Pošumavská KPZ	2017	Lčovice	KPZ Bohnice	2014	Praha
KPZ CoolLAND	2015	Praha	KPZ Atlas	2016	Brno
KPZ Smetanka	2016	Praha	KPZ Kroměříž	2009	Nětčice
KPZ Malešice	2017	Praha	KPZ Holubí	2012	Brno
KPZ Ekumenické akademie	2015	Praha	KPZ Toulcův dvůr	2009	Praha
KPZ Klecany	2016	Klecany	KPZ Cooltour	2016	Ostrava
KPZ Mezi domy	2017	Praha	KPZ zahrady Černíkovice	2012	Černíkovice
KPZ Napole	2016	Ostrava	KPZ Modřany	2015	Praha
KPZ Úvaly	2016	Úvaly	KPZ BLAHO Blahutovice	2013	Blahutovice
KPZ Hradčanská, Obec křesťanů	2016	Praha	KPZ Ekofarma Ctiboř	2017	Ctiboř
KPZ Modřany	2016	Praha	KPZ Dvora Vyšínek	2010	Vyšínek
KPZ Petřiny	2015	Praha	KPZ Vělopolí	2015	Vělopolí
KPZ Šelongovi	2012	Pustějov	KPZ Potravinová komunita Praha 8	2019	Praha
KPZ KomPot	2012	Praha	Komunitní farma Blahoňov	2019	Blahoňov
KPZ Kuchyňka	2019	Praha	KPZ Naše místo	2019	Ostrava

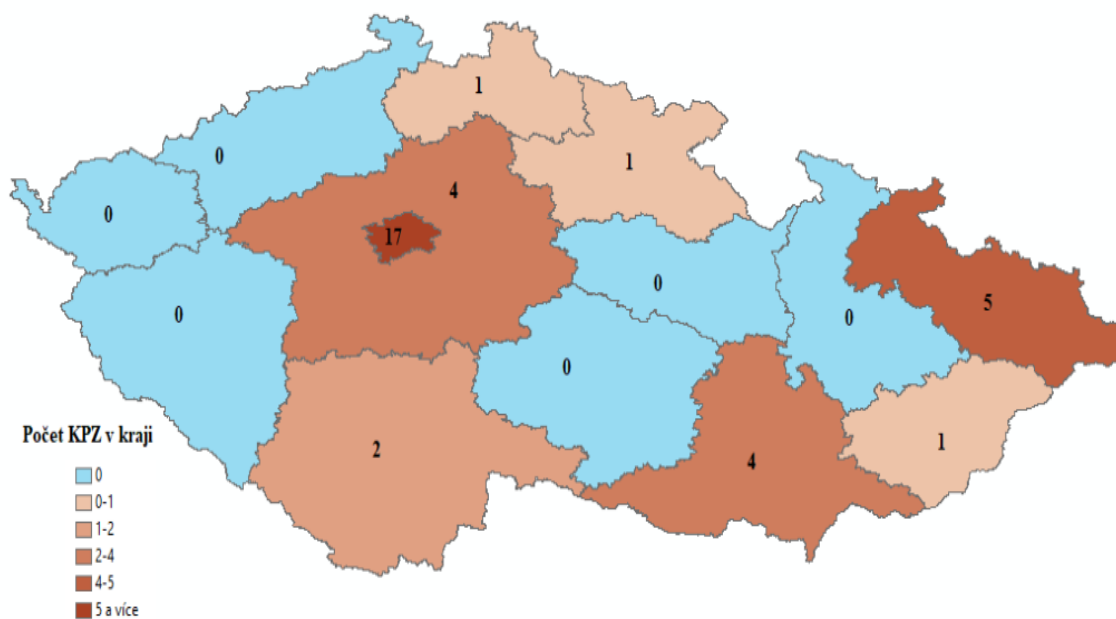

Z kartogramu je patrné rozložení komunit, které jsou zapojené do KPZ. Čísla v krajích znamenají celkový počet fungujících, oficiálně registrovaných KPZek, kterých k roku 2015 existovalo 18. Většina krajů byla v tomto období komunitní formou KPZ prakticky netknutá. Analýza zahrnuje ovšem pouze zaregistrované a veřejně dohledatelné komunity. Je tedy možné, že v krajích fungují velmi malé komunity v řádu jednotek členů, které mají sjednané podílňictví s malými zemědělci, anebo samostatné farmy, které nabízí zájemcům čerstvé zemědělské produkty. Farmám, poskytujícím prodej formou KPZ, se bude práce věnovat v následující části.

Největším a na komunity a odběrná místa nejbohatším krajem je v období 2009–2015 hlavní město Praha a oblast Moravy a Slezska. Naopak kraje na jihozápadě Čech žádné oficiálně fungující společenství KPZ nemají. Lidé o této možnosti nejspíš do značné míry prozatím nejsou dostatečně informováni a velkou roli hraje také dostatečný počet osob pro fungování KPZ. Praha v tomto směru poskytuje mnoho příležitostí a jak lze vyčíst i z tabulky č. 3 výše, je tato forma zemědělství a spotřeby značně koncentrována do větších měst a okolí.

Období mezi roky 2009 a 2015 bylo pomalým rozjezdem v komunitou podporovaném zemědělství. Následující roky se začaly rozrůstat další komunity, které spolupracují převážně s ekofarmami, od kterých odebírají výpěstky. Mezi největší farmy, které poskytují komunitám produkty, jsou v okolí Prahy a ve středních Čechách Svobodný statek na soutoku, ve východní oblasti Čech poté ekofarma Šelongo. Období pro rok 2016-2018 znázorňuje kartogram na obrázku č. 5.

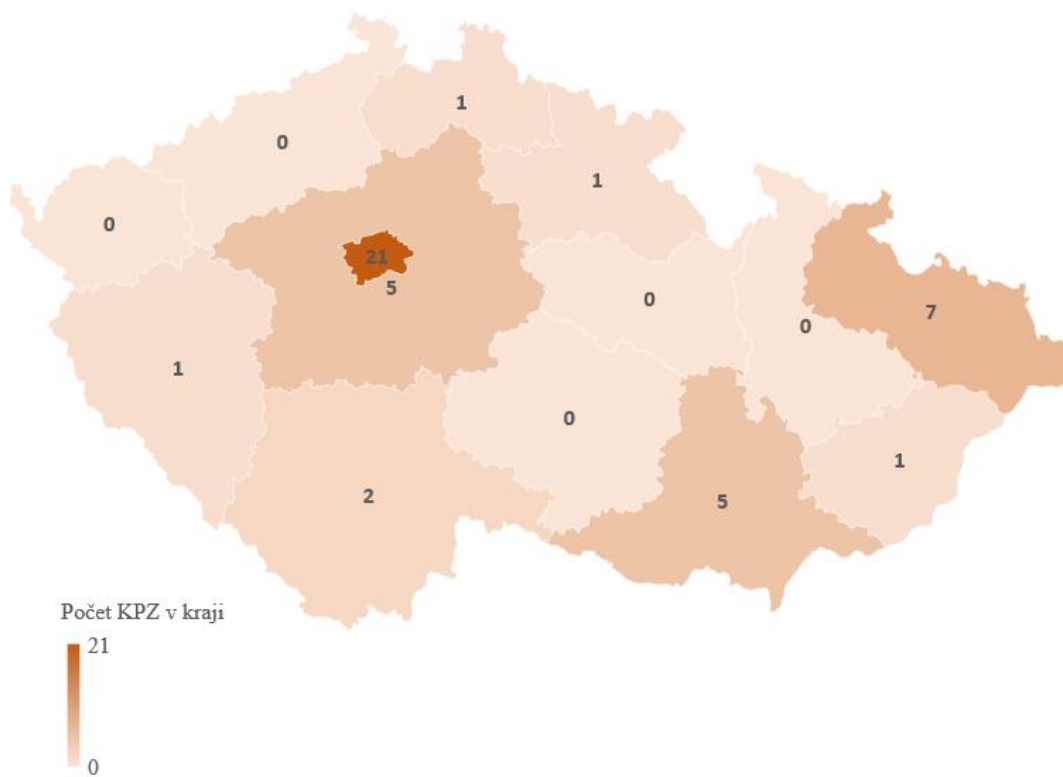
Obrázek 5: Společenství komunitně podporovaného zemědělství v jednotlivých krajích v letech 2016–2018.

Zdroj: vlastní zpracování

Období mezi roky 2016 a 2018 výrazně změnilo celkový počet fungujících KPZek a také se tato forma zemědělství objevuje i v dalších krajích. Do KPZ se zapojili jižní Čechy a částečně i sever Čech vznikem komunit v Libereckém a Královéhradeckém kraji. Celkový počet KPZek k roku 2018 vzrostl o více než 100 %, ze 17 v roce 2015 na nynějších 35. Největší nárůst popularity KPZ zaznamenala opět Praha a další 3 komunity vznikly v její blízkosti ve Středočeském kraji.

Obrázek 6: Společenství komunitně podporovaného zemědělství v jednotlivých krajích k roku 2019.

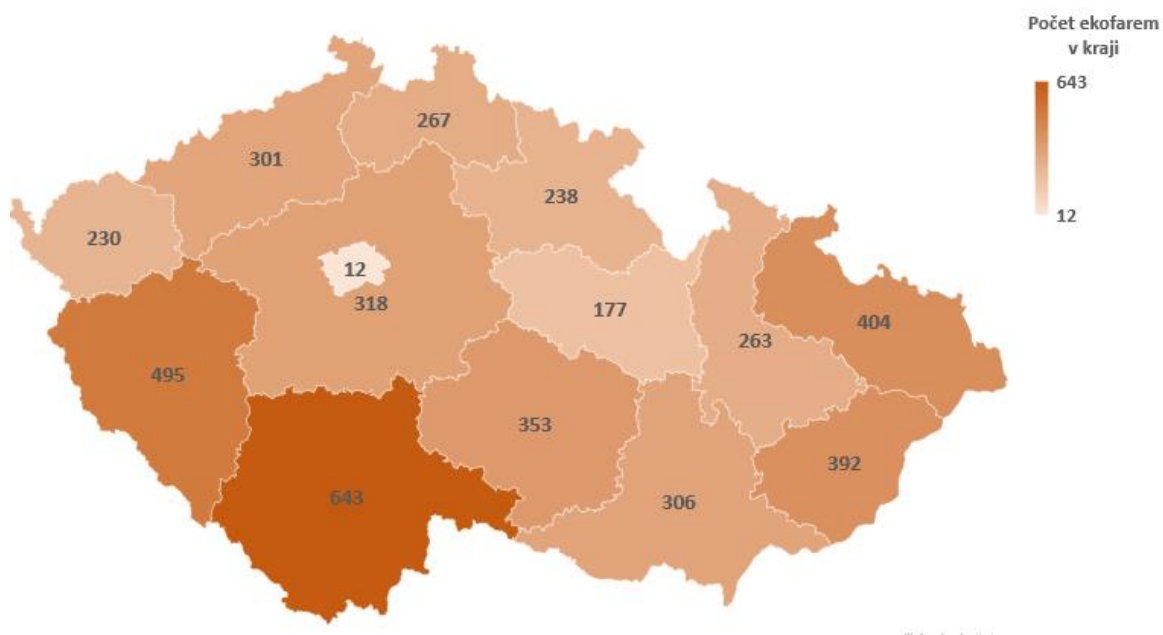
Zdroj: vlastní zpracování

Jen rok stačil k tomu, aby se do KPZ zapojily další společenství. Nejvíce se tak děje v Praze, kde se základna rozrostla o 4 subjekty. První společenství na západě Čech začalo fungovat v Plzeňském kraji. Ekozahrada Raková zde sjednocuje komunitu na otevřené zahradě, kde se vlastními silami můžou dobrovolně lidé zapojit do procesu zemědělství. Další 2 KPZky fungují také v Moravskoslezském kraji. K červenci 2019 tak v České republice funguje již 44 komunit v režimu KPZ.

5.1.2 Ekofarmy a komunitou podporované zemědělství v krajích České republiky

V předchozí části analýzy se práce věnovala pouze společenstvím, které odebírají zemědělské produkty přímo od farmářů z ekofarem a farmář společenstvím poskytuje produkty na odběrná místa, nebo si spotřebitelé předplácí určitou velikost podílu. Komunity poté mohou odebírat produkty od více farem, aby byla nabídka rozmanitá, Jak již bylo zmíněno na začátku kapitoly 5.1.1. sami zemědělci také umožňují lidem na farmě zakoupit od nich produkty, a to nejčastěji formou bedýnek nebo prodejem ze dvora bezprostředně v prostorách farmy. Takto fungující odběry produktů jsou často bez závazku vůči zemědělcům a zájemce si tak může zakoupit bez předchozí domluvy určité množství produktů například v bedýnkách anebo volně ze dvora. Záleží už jen na tom, co zemědělec zrovna nabízí a co se urodilo. Těchto farem je v České republice mnoho a jejich rozložení v jednotlivých krajích se budeme nyní věnovat.

Obrázek 7: Ekofarmy v krajích České republiky k roku 2017.

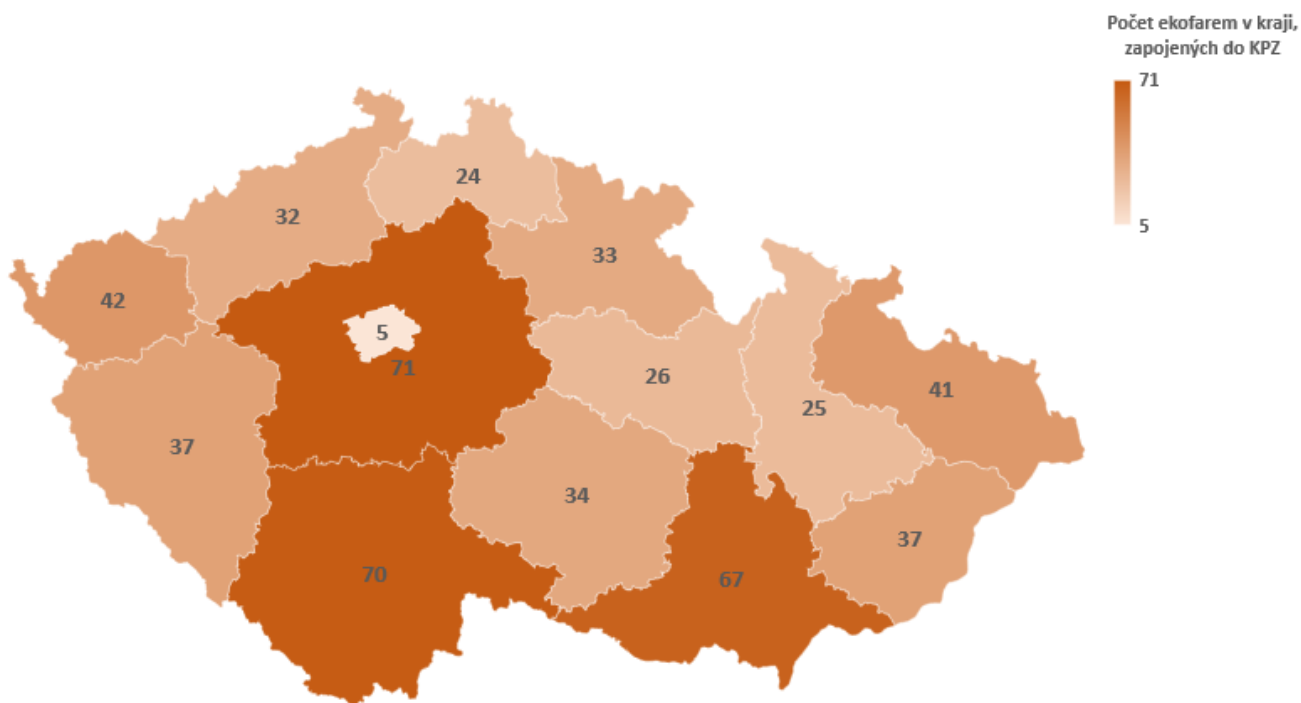
Zdroj: Statistika ekologického zemědělství Ústavu ekonomiky zemědělství a informací 2017, vlastní zpracování

Ekologické zemědělství funguje v České republice velmi dobře. Celkový počet ekofarem v ČR v roce 2017 činil 4399 subjektů. Nejvíce ekofarem hospodaří v Jihočeském kraji, a to na ploše 78 190 ha. Ekofarmy jsou dále koncentrovány do

Plzeňského a také Moravskoslezského kraje. Komunity, které se tvoří v oblastech s velkou hustotou obyvatel jako je Praha a odebírají od ekofarek produkty, které si sami na odběrných místech rozdělují, se tak tvoří v místech s nižším počtem hospodařících ekofarek. Můžeme si tak všimnout, že s rostoucím počtem ekofarek v kraji klesá výskyt komunit, které by si sami zajišťovaly odběrová místa a rozvažovaly a dělily si produkty. Jaká-si síť ekofarek je příležitostí k odběru produktů ze dvora nebo bedýnkovým způsobem přímo na farmě. Nejvýrazněji to platí pro Jihočeský a Plzeňský kraj. Zde je výskyt komunit v režimu KPZ pouze v rámci několika organizací, jak ukazují obrázky 5 a 6 výš. Naopak jde o kraje s největší hustotou hospodařících ekofarek.

Ekofarmy v České republice však nejsou do KPZ zapojeny všechny. Každá ekofarma má možnost svobodně rozhodovat o tom, zda prodej své produkce bude uskutečňovat formou KPZ, nebo bude zásobovat obchody, restaurace a podobně. Ekofarmy, které jsou významně zapojené do KPZ jsou vedeny ve veřejné databázi Mapotic – Adresa farmářů. Zastoupení ekofarek v režimu KPZ je zobrazeno v následujícím obrázku.

Obrázek 8: Ekofarmy v krajích ČR zapojené do KPZ k roku 2019.

Zdroj: Mapotic – Adresa farmářů, vlastní zpracování

Z kartogramu vyplývají kraje, které jsou významně zapojené do KPZ z pohledu ekofarem. Mezi nejvýznamnější kraje patří kraj Jihočeský se 70 ekofarmami, využívajícími KPZ, Středočeský se 71 ekofarmami, Jihomoravský s 67 ekofarmami a také Moravskoslezský a Plzeňský spolu s Karlovarským. Z pohledu komunitních forem KPZ, kde jde především o spolupráci členů komunity v oblasti odběru na odběrných místech a také předplatném za produkty, je těchto komunit v krajích znatelně méně než ekofarem v režimu KPZ. Kraje, které jsou bohaté na výskyt ekofarem tak mají spíše tendenci k nižšímu výskytu komunitních forem KPZ. Naopak v krajích, kde je výskyt komunit vyšší, můžeme pozorovat nižší výskyt samotných ekofarem. Jedna z hypotéz brala v úvahu možnost, že by kraje s vyšším výskytem ekofarem mohly vykazovat nižší počet komunitních KPZek. Tento předpoklad tak můžeme pro Českou republiku ve většině případů potvrdit. Platí především pro Jihočeský kraj, také Plzeňský a Karlovarský a prakticky i pro Jihomoravský. Ne všechny kraje jsou pro zemědělství příznivé.

Tabulka 4: Subjekty KPZ v krajích ČR k roku 2019.

Kraj	Počet ekofarem celkem	Počet ekofarem v kraji, zapojených do KPZ	Počet komunitních KPZ	Celkem subjektů, fungujících formou KPZ
Jihočeský	643	70	2	72
Plzeňský	495	37	1	38
Moravskoslezský	404	41	7	48
Karlovarský	230	42	0	42
Ústecký	301	32	0	32
Olomoucký	263	25	0	25
Zlínský	392	37	1	38
Liberecký	267	24	1	25
Královéhradecký	238	33	1	34
Vysočina	353	34	0	34
Jihomoravský	306	67	5	72
Středočeský	318	71	5	76
Pardubický	177	26	0	26
Hlavní město Praha	12	5	21	26
Celkem	4399	544	44	588

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky snadno zjistíme, které kraje jsou na tom z pohledu KPZ nejlépe. S největším zastoupením všech forem KPZ tak můžeme počítat v Jihočeském kraji a také v Jihomoravském. Shodně zde najdeme po 72 subjektech. Jde o nejvýznamnější zemědělské producenty ze všech krajů. I přes to, že jde o zemědělsky nejproduktivnější

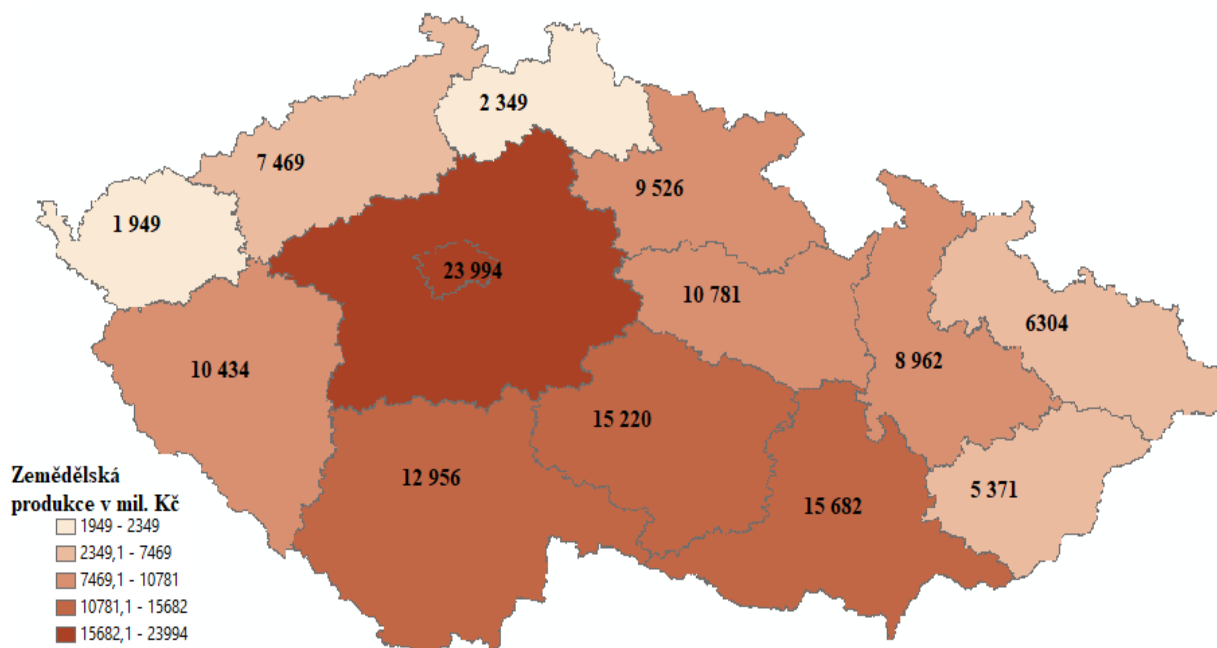
kraje, komunitních KPZek zde není nejvíce. Komunity potřebují pro svou existenci členy a ti se nejlépe hledají ve velkých městech. Proto vede v počtu komunitních KPZek jednoznačně Praha a spolu se Středními Čechami se zde můžeme zapojit do 26 komunit. Prvenství napříč formami KPZ Jihočeský a Jihomoravský kraj udržují vlivem velkého zastoupení ekofarem. To nám ve výsledků potvrzuje jednu z hypotéz, která říká že v krajích s velkým počtem hospodařících ekofarem klesá zájem o tvorbu samostatných komunit.

Tabulka ukazuje pouze číselná vyjádření o výskytu subjektů KPZ. Pro srovnání jejich zaměření z hlediska produkce a formy KPZ by byla potřeba rozsáhlá analýza jednotlivých farem a komunit. Pro účel práce však základní data nabízí databáze Mapotic – Adresa farmářů. Dle této databáze jsou především ekofarmy, jako zdroj veškerých produktů pro formy KPZ, velmi rozmanitě zastoupeny z pohledu jejich zaměření. Prakticky nelze kraje a ekofarmy v nich hospodařící, jednoznačně označit za producenty masa, zeleniny nebo například ovoce. Ve všech krajích je, jak se říká, od každého něco. Jedinou výjimkou je Jihomoravský kraj, kde ekofarmy více než kde jinde nabízejí především vína a vinařské produkty.

5.2 Existence KPZ vzhledem k zemědělské produkci ČR

Hypotéza práce předpokládá, že zemědělství krajů a existence formy KPZ spolu souvisí. Jelikož rozložení komunit KPZ je v ČR značně koncentrované, jak již bylo uvedeno výše, lze předpokládat, že na tuto koncentraci bude mít vliv také míra zaměření kraje na zemědělství. Ekofarmy nejsou narozdíl od komunit tolik koncentrovány a v každém z krajů jich úspěšně hospodaří několik desítek, s výjimkou Prahy. Následující mapa ukazuje kraje z pohledu zemědělské produkce.

Obrázek 9: Zemědělská produkce krajů celkem (v mil. Kč), průměr za období 2016-2018.

* Data pro Prahu a Středočeský kraj jsou statisticky vedena dohromady, údaje pro všechny kraje zahrnují živočišnou i rostlinnou produkci.

Zdroj: Statistické ročenky CZSO, vlastní zpracování

Největším zemědělským producentem je Středočeský kraj společně s Hlavním městem Prahou. Protože statistická data existují v tomto odvětví pro Prahu a Středočeský kraj jako pro jeden region, patří jim první místo z hlediska celkové zemědělské produkce. Z pohledu samotného zemědělství by však Praha byla prakticky na nule. Do statistiky ale přispívá především zpracovatelským odvětvím zemědělství. Pokud budeme uvažovat souvislost s formou komunit v KPZ, je Praha za pomoci Středočeského kraje nejen největší zemědělský producent, ale k roku 2019 také oblast s největší koncentrací komunit KPZ v České republice. Zde tedy hypotéza práce neplatí a realita je prakticky opačná. Na druhou stranu musíme vzít v úvahu data z období roku 2015, kdy například poměrně značně zemědělský Jihočeský kraj nebyl, co se týče komunit v KPZ, vůbec angažován. Z kartogramů ale vyplývá, že vznik nových komunit formou KPZ probíhá spíše v regionech převážně zemědělských jako je jižní Morava, Jihočeský kraj a Středočeský společně s Prahou. V tomto směru však lze opodstatnit tuto skutečnost potřebou zásobovat společenství lidí zemědělskými produkty. Jelikož KPZ předpokládá především lokální způsob fungování, je z podstaty věci logické, že lidé budou vyhledávat zemědělce v okolí svého bydliště. KPZ je založeno na principu komunity lidí a vztahů

s producentem, a tak je zapotřebí také tuto komunitu vytvořit. Proto tak většina KPZ vzniká ve větších městech a jejich okolí, což dokazuje také tabulka 3 výše. Hypotéza byla formulována na základě předpokladu, že lidé v oblastech s nižší zemědělskou produkcí nemají dostatečný přístup k čerstvým zemědělským výpěstkům, a proto vyhledávají malé formy KPZ, které jim poskytnou zeleninu a ovoce čerstvé a za rozumnou cenu.

Opačná situace se odehrává na straně ekofarem celkově v ČR i ekofarem zaměřených na KPZ. V tomto případě zemědělská produkce více méně odpovídá rozložení ekofarem. Kraje s největší zemědělskou produkcí (nikoli jen zpracovatelskou, jako v případě Prahy) vykazují největší počet hospodařících ekofarem. Jihočeský, Středočeský a Jihomoravský kraj patří jednoznačně ke krajům s největší koncentrací ekofarem. Naopak kraje na severu republiky jsou zemědělsky méně významné, a tak zde klesá i množství hospodařících ekofarem, a to jak z pohledu celkového počtu ekofarem, tak ekofarem podporujících KPZ.

5.3 Komunitou podporované zemědělství a jeho další formy v České republice

Doposud byla věnována pozornost převážně modelu KPZ, který je založen na přímém vztahu zemědělce a spotřebitele prostřednictvím předplatného za svůj podíl. Existují však ještě další možnosti distribuce, které jsou prováděny v režimu komunitního zemědělství a liší se zpravidla pouze ve formě dodávek produkce a vztahu s odběrateli. Mezi tyto formy distribuce můžeme dále zařadit bedýnkový prodej, prodej ze dvora a farmářské trhy.

5.3.1 Bedýnkový prodej

Bedýnkový systém je rozšířeným způsobem distribuce od samotného farmáře k zákazníkovi. Největší výhodou stále zůstává možnost přímého dodání produkce k odběrateli, nicméně je v tomto modelu možné zapojení třetí strany. Tou se rozumí nejčastěji kamenný, nebo dnes internetový obchod, který odebírá produkty od farmářů a prodává svým zákazníkům. Přesto si mnozí farmáři stále raději své produkty prodávají sami a případní zájemci si tak mohou přijet pro výpěstky přímo na farmu.

Pokud si farma prodává své výpěstky sama, zboží pak má deklarovaný původ a zákazník se vyhne příplatkům za distribuci v obchodním řetězci. Bedýnkový prodej také

snižuje náklady na distribuci, a především nezávislost na maloobchodu a velkoobchodu potravinových supermarketů. Omezenost je však citelná v sortimentu, který je limitován možnostmi producenta, od kterého výpěstky lidé odebírají. Jako odměnu však dostanou lidé kvalitu a záruku jistoty místa původu. Zájemci v případě bedýnkového prodeje i v tomto systému prodeje produktů podporují samotného zemědělce a nikoli obchodní řetězce. Specifika bedýnkového prodeje lze shrnout do výhod a nevýhod, které ukazuje tabulka 4.

Jak funguje bedýnkový systém v praxi prozradila ekofarma Šelongovi. „*Systém bedýnek je pravidelnou záležitostí. Obsah bedýnek je vždy sestaven z právě sklizené zeleniny a je k vyzvednutí na předem určeném místě, nebo si mohou lidé přijet i přímo na farmu. Objednávka probíhá přes naše webové stránky a lze si vybrat z několika velikostí, které se neliší složením. Bedýnky obsahují produkty pěstované bez chemických látek, zpravidla tedy bio. Naším zákazníkům poskytujeme kořenovou zeleninu, byliny, listovou zeleninu a také často brukvovitou či plodovou zeleninu. Bedýnky si lidé odnáší plné a nazpět přinesou bedýnku prázdnou, ve které dostali zeleninu a ovoce minule.*“

Specifika bedýnkového prodeje shrnuje následující tabulka.

Tabulka 4: Specifika bedýnkového prodeje

Výhody	Nevýhody
Vždy záruka čerstvého obsahu (to, co se sklídí se následně distribuuje ke spotřebitelům)	Více starostí s distribucí a logistikou
Deklarovaný původ od samotného farmáře	Menší sortiment než v supermarketu
Zpravidla bio produkce	Potřeba mít prostory pro skladování a balení
Lokálnost a podpora místních sedláků	Nutná osobní angažovanost
Úzké napojení na odběratele a zákazníky	Omezené možnosti využití úspor z rozsahu
Překvapení ve smyslu různorodého obsahu samotných bedýnek.	

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 5: Přehled organizací zabývajících se bedýnkovým prodejem.

Název	
Česká selka	Badeko
EL Bio bedýnky	Zelinářství komendovi
Svět bedýnek	Selka farmářské bedýnky Brno
Freshbedýnky.cz	Farmářské bedýnky
České bedýnky	Farmboc.cz
Čerstvé bedýnky	Zahradnictví Špunar
Česká selka	Bedýnky UH
Ekokrámek	Freshnákup
Bedýnky od sýkorky	Bedýnky z Poodří
Čupr bedýnky	Bedýnky ostrava
Yogashrama	Bedýnky brno
Slunečnice	

Zdroj: Asociaceampi.cz, vlastní zpracování

Tabulka ukazuje přehled největších organizací, které se v ČR zapojují do komunitou podporovaného zemědělství prostřednictvím bedýnkového prodeje své produkce, přičemž nejde o jejich jediný způsob odbytu produktů. Tím je možné zajistit zejména plynulost odbytu veškeré produkce, protože se může stávat, že při nadměrné úrodě některého z druhů zeleniny či ovoce dojde k přebytkům.

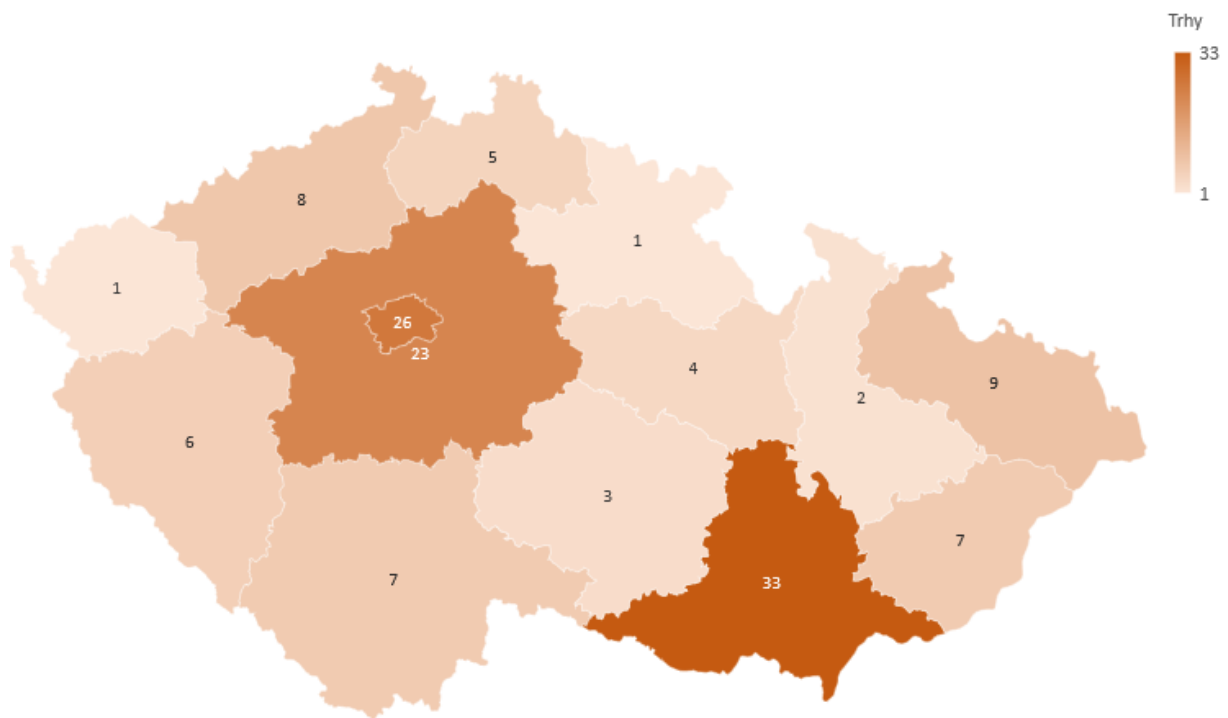
Seznam zahrnuje nejen organizace, které pomáhají s odbytem produktů až desítkám malých farem, ale také větší samostatné farmy, které pokrývají poptávku až několika set zákazníků. Celkem oficiálně dohledatelných organizací je 23. Organizace buď spolu se zemědělci organizují bedýnkový prodej, nebo si sami zemědělci zajišťují odběr svých výpěstků. V tomto případě není zahrnutý kartogram s rozložením jednotlivých organizací, neboť samotné organizace často nabízejí své bedýnky s výpěstky na internetových obchodech a je tak možné je objednat na jakékoli místo v České republice. Ve snaze demonstrace lokálního směřování KPZ by tak kartogram neukazoval reprezentativní informace.

5.3.2 Farmářské trhy

Další z možností, která poskytuje zemědělci přímý vztah se spotřebiteli, jsou farmářské trhy. Jde o pravidelné a předem naplánované trhy s prodejem zemědělské produkce. Nejsou přímou konkurencí bedýnkového prodeje, jsou v podstatě dalším místem, kde může zákazník pravidelně nakupovat výtěžky také bedýnkovým systémem. Jde spíše o další prodejní kanál. Farmářské trhy fungují na principu volného prodeje produktů. Zemědělci na předem stanovená místa přivážejí svou produkci a nabízejí ji zákazníkům buď formou již připravených „tašek“, tedy formou bedýnek, anebo na přání váží zákazníkům přesně to, co požadují.

V České republice jsou farmářské trhy oblíbeným prodejním kanálem, který funguje na principu komunitou podporovaného zemědělství. To dokazuje také kartogram na obrázku 8. Není zde však tak silné pouto mezi zemědělci a spotřebiteli jako v případě předplatitelského modelu komunit. Přesto mohou lidé navazovat přímý kontakt se samotnými farmáři a případně projevit zájem o další informace ohledně KPZ, nebo o užší spolupráci.

Obrázek 8: Místa konání farmářských trhů v krajích ČR.

Zdroj: vlastní zpracování

Nelze si nevšimnout, že kartogram s výskytem farmářských trhů je značně pestřejší než kartogramy společenství komunitou podporovaného zemědělství. Ve všech krajích České republiky se konají farmářské trhy, přičemž největší koncentrace trhů je v kraji Jihomoravském, následovaném kraji Středočeským a Prahou. Ani v tomto případě nemůžeme potvrdit hypotézu, že model KPZ roste s nižším zemědělským zaměřením regionu. Farmářské trhy jsou velmi lokální záležitostí a konají se v blízkosti míst samotné produkce. Zemědělci potřebují své produkty prodávat čerstvé, což je jeden z předpokladů pro úspěšné fungování samotného trhu a je tak kladen důraz na lokálnost. Proto dominují zemědělské územní celky.

5.3.3 Prodej ze dvora

Poslední významnou podmnožinou komunitou podporovaného zemědělství je tak zvaný prodej ze dvora. Jedná se o prodávání produktů přímo z farmy, kam si zákazník může pro produkci přijet. Nedostává žádný balík výpěstků jako v případě bedýnkového prodeje, nepředplácí si žádné podíly jako v případě předplatitelské komunity, nýbrž přijede přímo „do dvora“ farmy, anebo na tržiště. Prodej ze dvora můžeme vysvětlit jako přímou dodávku malého množství produktů v místě výroby, prodej produkce na tržišti, nebo dodání do některé z místních maloobchodních prodejen, která dodává produkt konečným spotřebitelům. Nejčastěji prodávají farmáři tímto způsobem své přebytky, které si může zákazník zakoupit. Jde tak většinou o příležitostný prodej, který není hlavním zdrojem příjmů farem. Je čistě na uvážení jednotlivých zemědělců, zda budou tuto formu prodeje provozovat, či nikoli.

Tato forma prodeje má však svá specifika, která se týkají především živočišné produkce. Tyto požadavky jsou uvedeny v zákoně č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), vyhlášce č. 289/2007 Sb. o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství a vyhlášce č. 128/2009 Sb. o přizpůsobení veterinárních a hygienických požadavků pro některé potravinářské podniky, v nichž se zachází se živočišnými produkty. Podle výše vyjmenovaných předpisů není možné některé živočišné produkty, které byly nakoupeny prodejem ze dvora, dále přeprodávat. Jedná se o maso a vejce. Farmář tedy nesmí svou produkci masa a vajec prodávat ze dvora například kuchyni restaurace, nebo překupníkovi, nejlépe pouze

konečnému spotřebiteli. Je tak obtížnější uživit se touto formou prodeje, proto nejčastěji farmáři přistupují k prodeji ze dvora pouze jako k doplňkovému prodej svých produktů. V případě prodeje ze dvora není uveden ilustrační kartogram, neboť tuto formu prodeje provozují více či méně téměř všechny farmy v České republice a není na tolik specifický, aby jej bylo potřeba regionálně ilustrovat. Není problémem přijet na farmu s žádostí o prodej malého množství zeleniny, ovoce, masa, nebo vajec. Po předchozí domluvě svým zákazníkům farmáři ve většině případů rádi vyhoví.

5.4 Výhody a nevýhody komunitou podporovaného zemědělství a poznatky z praxe

Komunitou podporované zemědělství s sebou nese mnoho specifických potřeb. Některé již byly nastíněny v předchozím textu, jiné vyplynuly až z rozhovorů přímo s farmáři. Rozhodl jsem se, že se spojím s organizacemi, které se KPZ zabývají a podařilo se mi navázat kontakt se 6 subjekty. Hned na začátek je potřeba zmínit jeden zásadní předpoklad, bez kterého forma KPZ nemůže fungovat a která způsobuje celému konceptu KPZ největší problémy. Jsou jím samotní lidé.

„Náročným prvkem je v tomto směru především snaha zapojit lidi z města do rozhovoru o stavu krajiny bez výraznějšího zájmu z druhé strany a celkově více zapojit komunitu, ne pouze ty, které to zajímá. Je také zapotřebí jim vysvětlit, že KPZ pro nás není jen formou předplatného, abychom měli peníze dříve, než nám vůbec něco vyroste. Jde přece o celkový vztah mezi odběratelem, námi zemědělci a kouskem země, na kterém hospodaříme“, říká Svobodný statek na soutoku.

Mnoho farmářů, kteří hospodaří ekologicky a formou KPZ jsou vyznavači zdravého životního stylu a způsobu obživy. Pěstují bez chemie a dalších výtvarků moderní doby, třebaže už k tomu byli vedeni od svých rodičů. Velmi hezkou odpověď na otázku: „Co vás přivedlo k připojení se k této formě zemědělství (KPZ)?“ jsem dostal od zahrady Vidov.

„Můj otec byl odjakživa nakloněn soběstačnému způsobu života. Od doby, co si pamatuji, jsme vždy měli vlastní brambory, cibuli, rajčata, okurky, jahody, jablka, hrušky, ořechy atd. V roce 2006 se rozhodl, že by chtěl možnost čerstvé lokální zeleniny dopřát i svým

kamarádům, a proto si pronajal první hektar, teď již našeho, pole. Pěstovali tam s mojí maminkou brambory, hrách a v dalších letech i jahody. V roce 2010 se rodiče rozhodli zkusit prodávat přebytky zeleniny formou bedýnek. Mezi známými měl tento nápad velký úspěch, a tak se rozhodli v dalších letech v bedýnkách pokračovat. Po čase jsem se k nim přidala i já, jejich dcera.“

Právě takto by měl vznikat vztah k zemědělství, a především poté k ekofarmaření. Rozhodně tato forma podnikání není vhodná ke zbohatnutí, člověk k ní musí mít vztah, a především dobrý pocit z toho, co dělá.

Pro provozování KPZ ve velkém formátu je zapotřebí také materiální zajištění. V případě, že odbyt produkce není ihned, musí se produkty uskladňovat. Pokud se výpěstky dělí do bedýnek pro bedýnkový odběr, zajištění vhodného skladovacího prostoru je klíčové, jak jsem se dozvěděl téměř od všech subjektů, které jsem navštívil. Dalším problémem je pro ekofarmy, které se zabývají bedýnkovým odběrem, aby si lidé vyzvedli své bedýnky včas. Výpěstky nejen s časem ztrácí kvalitu, je potřeba je také déle skladovat a samotných bedýnek musí mít poté farmář několikanásobně více, aby měl v čem své produkty poskytovat a nemusel tak žádat odběratele o vlastní. Ekofarma Svobodný statek musela zasahovat kvůli bedýnkovému prodeji i do svého sklepa a vytvořit vhodné prostředí pro přípravu bedýnek.

Poslední téma, které ekofarmy řeší a které stojí za zdůraznění, je finanční situace v zemědělství. Nyní nemám na mysli dotace, ale finance, které dostanou zemědělci za své produkty. V supermarketech je výkupní cena za zemědělské produkty velmi malá. To, co zaplatí zákazník v obchodě jako konečnou cenu, neodpovídá tomu, co dostane za svůj produkt zemědělec, neboť přírážky a obchodní marže jsou velmi vysoké. Forma KPZ tak je pro farmáře zdrojem financí, které jsou úměrné tomu, co do svých produktů vložil a zaručují určitou stabilitu. Samotní farmáři tak mohou kontrolovat kvalitu toho, co nabízejí. Také v rámci rozmanitosti musejí pěstovat mnoho plodin, jejichž střídání má blahodárný vliv na půdní úrodnost. Pěstování ovlivňuje samozřejmě také počasí, které v posledních letech bylo a stále nejspíš bude největším problémem v zemědělství, které bude vyžadovat mnohá opatření. Jelikož subjekty, které jsem navštívil byly z Jihočeského kraje, shodli se na v tomto směru na tom, že počasí, co do počtu srážek, je v Jižních Čechách oproti ostatním krajům poměrně štedré. Například Jihomoravský kraj měl se srážkami v posledních letech mnohem větší problémy než jih Čech.

„U nás konkrétně je znát, že nemáme takový problém s vodou, jako v jiných krajích. I o pár desítek kilometrů dál od Českých Budějovic se dozvídáme, že jim 3 týdny nezapršelo a musí všechno zalévat vodou z rybníka. Takže my zatím sucho řešit nemuseli, což je super“ pochvalují si v Zahradě Vidov. I KPZ je závislé ve značné míře na počasí, stejně jako každé jiné zemědělství, rizika se mohou alespoň částečně rozdělit mezi zemědělce a komunitu lidí kolem něj.

6. Diskuse o stavu KPZ v České republice.

Výsledné rozložení farmářů a komunit, zainteresovaných do některé z forem KPZ, je v České republice poměrně nerovnoměrné. Vystává otázka, zda je to ovlivněno pouze již zmiňovanými podmínkami, jako byla potřeba koncentrace lidí, kteří by odebírali od farmáře produkty, nebo stránka finanční. Je potřeba si uvědomit, že většina ekofarem jsou malé až středně velké zemědělské podniky, které se věnují farmaření na malých polích a v případě komunit se jedná o skupiny o maximální velikosti do několika desítek členů, jak uvádí Frélichová (2013). I přes starší výzkum mají data v její diplomové práci stále dobrou vypovídací schopnost, a i můj průzkum stavu zahrnuje subjekty, které byly předmětem jejího zkoumání již před 7 lety. Jelikož je KPZ stále na vzestupu, byť velmi pozvolném, tyto farmy a komunity, jako je Toulcův dvůr, nebo KPZ Šelongovi pořád fungují a daří se jim dobře.

Zajímavé jsou i příjmy zemědělců v KPZ. Ty zmiňuje například Frélichová (2013) formou hrubého odhadu příjmů od předplatitelů, které zemědělci získají. Jde o částky v řádu maximálně několika set tisíc korun. Například Toulcův Dvůr získal prodejem formou KPZ za sezónu 2013 přibližně 240 tisíc Kč, Vyšinek 60 tisíc Kč nebo Šelongovi zhruba 170 tisíc. Usudme, že to není mnoho, i když se tyto částky nejspíš dnes už mohou lišit. A navíc jde ještě o jedny z nejdéle fungujících a největších ekofarem, patřících k těm s největšími komunitami odběratelů v České republice. To samozřejmě nejsou dostačující částky pro fungování celého statku nebo farmy. Na základě mého zjištění, že pouze výbava pro zajištění bedýnkového odběru vyjde na několik desítek tisíc korun, nemůže v tak malém formátu, jako zatím KPZ v České republice funguje, postačovat pro pokrytí nákladů a generování zisku farem nebo statků. Jak je zmíněno v textu mé práce, uchylují se proto zatím ve většině případů ekofarmy nejen k prodeji formou KPZ, ale dodávají také do obchodních řetězců, nebo jídelen a restaurací. Tímto způsobem zajistí odbyt a mohou generovat i zisk. Přeci jen je to podnikání jako každé jiné, a i když KPZ zatím u nás není tak rozšířené a z části mají ekofarmáři a vyznavači KPZ jiné motivace než jen peníze, stále zde přetrvává požadavek na zisk. Prozatím se v České republice čistě formou KPZ udrží jen málo zemědělců.

Rozložení ekofarem a komunit je v České republice vázáno nejspíš nejvíce na zemědělské oblasti a velká města s možností silné iniciativy, což je patrné z kartogramů v mé práci. Můžeme si všimnout, že celkově se subjektům ve formě KPZ daří dobře

v zemědělských krajích našeho území a komunity se nejvíce vyskytují ve větších městech v čele s Prahou, kam potom také ekofarmy dováží své produkty. V okolí Prahy fungují organizace jako například KomPot, které se ve své práci věnuje Suchá (2014). Pro tvorbu komunity je přece důležité, aby lidé měli pocit, že do ní patří a snažili se ji budovat společně. O tom je také celá forma KPZ. Suchá (2014) prováděla podrobný průzkum v této komunitě a narazila na jednu důležitou skutečnost, která dělá komunitou podporované zemědělství v podstatě tím, čím by mělo být. Patřit do komunity, která si pomáhá pěstovat potravu je dnes myšlenka téměř historická, nicméně právě komunita KomPot takto funguje. Členové se pravidelně sházejí a na části pozemků patřících občanskému sdružení, kterým KomPot je, pravidelně obdělávají půdu a snaží se zde vypěstovat svépomocí vlastní zemědělské produkty. I když do začátku byly údajně velmi důležité finance, které bohužel nebylo možné sehnat v dostatečné míře, komunita se stejně jako všechny ostatní musela formovat postupně.

Zapojení do systému, jako funguje v již miněné iniciativě KomPot je stěžejní pro KPZ. Z mého pohledu však na základě rozhovorů se zemědělci není zapojení odběratelů dostatečné. Lidé stále nepochopili, že KPZ je o celkové spolupráci zemědělce a odběratele a berou tuto formu odběru zemědělských produktů jen a pouze jako službu. To je ovšem škoda a ničí to tak celou ideologii KPZ. Během komunikace s farmáři mě například zaujalo, že někteří odběratelé nejsou ani schopni bedýnky od zeleniny umýt a přiváží je nazpět při dalším odběru plesnivé a zalepené od zbytků zeleniny nebo šťávy z ovoce. Tuto skutečnost vidí jako problematickou ve svém průzkumu i Frélichová (2014). Jde ovšem nejspíš o problém celého formátu KPZ v České republice. Pařízková (2013) identifikovala problém s nízkou participací mezi skupinami KPZ Zhoř a Údolní již v roce 2013. Většina členů komunity si přijde na odběrné místo pouze pro svůj podíl, rychle jej převezmou a odcházejí. Vzájemná interakce mezi členy probíhá velmi zřídkka, a i přes snahy koordinátora vyvolat diskusi nebo příjemnou chvíli ke komunikaci nedochází k ničemu jinému, než rychle vzít a zase jít. Samotný koordinátor pak takovou práci může považovat za nevděčnou a vyčerpávající. Problém se dle práce Pařízkové (2013) ukazuje být přítomen i ve skupinách, které vznikaly přímo na základě iniciativy lidí se zájmem o KPZ a nikoli pouze ve formě odběru od zemědělce, kterého po vyzvednutí bedýnky nemusí dotyčný už nikdy potkat. Když mám o něco zájem, tento zájem se mi podaří zhmotnit a uvést do takové fáze, aby fungoval, měl bych se do něho aktivně zapojovat. Tak to ale bohužel v českém komunitou podporovaném zemědělství

nefunguje. Alespoň prozatím. Ani po 7 letech se bohužel u většiny mnou dotazovaných mnohé zásadně nezměnilo a přístup lidí je k formě KPZ prakticky stejný. Příkladem by mohly jít vesnické vztahy, které fungují dobře v jižních Čechách v malých vesničkách v okolí mého bydliště. Zde je úplně běžné, že si lidé navzájem na polích jeden druhému pomáhají pěstovat zeleninu a chovat drůbež. Za to si potom navzájem nadělí část úrody, protože jednomu na poli nechtějí růst brambory, ale naopak má hodně slepic, druhý má brambor dost ale naopak nemá prostor pro výběhy a chtěl by pár domácích vajec. Takový barterový způsob KPZ je také možný a buduje vřelé vztahy mezi sousedy a komunitou celých jihočeských vesnic.

Nezbývá než věřit, že se participace z řad odběratelů bude zlepšovat a že si lidé budou předávat pozitivní zkušenosti s komunitním zemědělstvím, neboť vyprávění z vlastní zkušenosti je mnohem efektivnější a přináší lepší a hlubší podněty k zapojení se, než pouhé přečtení si plakátu nebo letáku, který láka na odběr zdravé zeleniny od nějakého zemědělce.

7. Závěr

Práce byla zaměřena na komunitou podporované zemědělství v České republice. Jejím cílem bylo vytvořit přehled o stavu a rozložení KPZ v jednotlivých krajích a ukázat, jaký vývoj tato stále oblíbenější forma zemědělství a odběru jeho produktů v České republice, zaznamenává.

První část analýzy byla zaměřena na komunity, které formou KPZ chtějí získat zdravější a kvalitní potraviny. V rámci modelu KPZ také podporovat samotného zemědělce a tvořit s ním vřelé partnerské pouto, které přinese výhody pro obě strany. Analýza ukázala, že komunity jsou velkou měrou zastoupeny v Praze a okolí. Pro tvorbu těchto komunit je potřeba větší koncentrace osob, ideální jsou velká města, která mají potenciál k nalezení dostatečného množství členů k fungování komunity. Větší rozmach a vývoj komunit začal v České republice až kolem roku 2010, téměř 40 let po vzniku KPZ v Japonsku. Vývoj však byl a stále je pozvolný a nejvíce se rozběhl až po roce 2015, kdy už v České republice fungovalo 18 komunitních KPZek. V roce 2019 pak máme na území České republiky 44 komunit, které se KPZ věnují.

Druhou částí analýzy bylo vytvoření přehledu ekofarem, jakožto hlavního producenta a také jakého-si motoru v komunitou podporovaném zemědělství. Výpěstky pro odběr formou KPZ jsou totiž produkty výhradně ekofarmářů, kteří se na celkovém zemědělství v České republice podílejí stále větší měrou. Ti jsou dodavatelé výpěstků pro komunity a sami svými vlastními silami zajišťují také prodej prostřednictvím dalších forem KPZ. Jsou to hlavně prodeje ze dvora, v České republice nejrozšířenější bedýnky a také využívají možností farmářských trhů. Ekofarmy mohou své produkty nabízet i do velkoobchodů, nebo restaurací a jídelen, aby si zajistili potřebné finance, neboť KPZ u nás stále začíná.

V České republice je zhruba 4400 fungujících ekofarmářů, kteří farmaří nejvíce v zemědělsky významných krajích republiky. Konkrétně to jsou Jihočeský kraj, Jihomoravský kraj a také Středočeský kraj, nebo Moravskoslezský. Farmáři však nejsou všichni zapojeni do některé z forem KPZ. Zhruba pouze 1/9 ekofarem nějakým způsobem provozuje KPZ. Ve většině případů každá z farem využívá více forem prodeje svých produktů.

Hypotézy práce předpokládaly 2 skutečnosti. Jednalo se o předpoklad, že zemědělsky významné kraje budou vykazovat nižší zaměření na KPZ. Druhá hypotéza brala v úvahu skutečnost, že více ekofarem v kraji znamená nižší počet komunitních KPZek. První z hypotéz práce nepotvrdila a spíše naopak se ukázalo, že intenzivnější zemědělství v kraji znamená celkově větší podíl v zastoupení KPZ, a především výskytu ekofarem. Druhá hypotéza však prakticky může být potvrzena. S rostoucím počtem ekofarem, které se v kraji zaměřují na KPZ, klesá počet komunit, které by si zajišťovaly odběrná místa, hledaly si koordinátory a zřizovaly potřebné dodávky k odběru. V krajích, kde je vysoká koncentrace ekofarem je tak praktičtější, když si zájemci jednou za týden až 14 dnů přijedou sami přímo na farmu a formou prodeje ze dvora nebo bedýnek si zakoupí od farmáře produkty.

Komunitou podporované zemědělství se neustále dostává do povědomí více lidem a kdo jej vyzkouší, většinou již nechce změnu. Ve světě jde o zaběhlý způsob nákupu zemědělských produktů, u nás zatím pouze o alternativu pro část populace. Oproti Francii nebo Japonsku kde funguje více iniciativ, více organizací, které sdružují komunity a farmáře v KPZ, je Česká republika zatím stále na ranném začátku. Přesto se u nás KPZ daří a poskytuje vhodnou alternativu k nákupu v supermarketu.

I. Summary and keywords

This thesis deals with community-supported agriculture (CSA) and focuses on the situation in the Czech Republic. The aim of the work is to analyse community-supported agriculture in the Czech Republic and find out, how these forms of it are spread. The theoretical part includes general overview of agriculture not only in the Czech Republic, but also in other countries in the world. The main part focuses on regions of the Czech Republic and their situation in community-supported agriculture. All necessary data are obtained by pilot interviews, email communication with farmers and publicly available databases. The data are evaluated using MS Excel, ArcGis geographic program and descriptive statistics.

Key words: Community-supported agriculture, community, region, agriculture.

II. Seznam použitých zdrojů a literatury

Použitá literatura

- Beneš, J. (2018). Počátky zemědělství ve Starém světě. České Budějovice: Episteme.
- Beranová, M., Kubačák, A. (2010). Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. 1. vyd. Praha: Libri, 430 s.
- Blahovec, J. (1992). Možnosti rozvoje průmyslového využití zemědělských produktů. 1. vyd. Praha: Akademie zemědělských věd ČSRF.
- Cone, C., Myhre, A., (2000). Community-supported agriculture: A sustainable alternative to undustrial agriculture? 59(2), s. 187-197. Human organization.
- Jack P. Cooley, Daniel A. Lass (1998). Applied Economic Perspectives and Policy: Consumer Benefits from Community Supported Agriculture Membership. 20(1) p. 227-237. American Agricultural Economics Association.
- Kodeš V. (2015). Kontaminace podzemních vod pesticidy v České republice. Agromanuál 6, s. 59-61.
- Kubačák, A. (1995). Dějiny zemědělství v českých zemích (2. díl). Praha: Ministerstvo zemědělství ČR. 253 s.
- Mikovcová, M., (2015). Ožívání městského společenství. 17(1), s. 73-88, 25-25. Praha: Lidé města.
- Norberg-Rodge, H. (2002, in press.) Global Monoculture: The Worldwide Destruction of Diversity. Washington: Island Press.
- Pělucha, M., (2018). Reforma Společné zemědělské politiky EU – Podkladový dokument pro kulatý stůl Národního konventu o EU. VŠE Praha: Národohospodářská fakulta
- Samsonová, P., Šarapatka, B., Urban, J., (2005). Přínos ekologického zemědělství pro kvalitu podzemních a povrchových vod. 1. vyd., Šumperk Olomouc: PRO-BIO: Bioinstitut.
- Solomon, G., Ogunseitan, O. A., et Kirsch, J., (2000). Pesticides and human health: a resource for health care professionals, Physicians for Social Responsibility-Californians for Pesticide Reform. Santa Monica Berkeley. San Francisco.
- Steiner., R. (2016). Zemědělský kurz. Hranice: Fabula
- Synek, M., (2000) Podniková ekonomika. 2. vyd. Praha: C.H. Beck

- Urban, J., Šarapatka, B., (2003). Ekologické zemědělství, učebnice pro školy i praxi 1. díl. Praha: MŽP, s. 35–38.
- Váchal, J., Moudrý, J., (2002). Multifunkční zemědělství – prostředek k rozvíjení mimoprodukčních funkcí zemědělsky využívané krajiny. Sborník příspěvků ze IV. ročníku mezinárodní vědecké konference Agroregion 2002 – Konference FYTO. p. 5-10.
- Valeška, J., (ed) (2016). Evropská výzkumná skupina KPZ. Komunitou podporované zemědělství v Evropě – zkrácená verze v češtině. 1 vydání. Praha: Ekumenická akademie
- Valeška, J., (ed.) (2013). Komunitou podporované zemědělství – Cesta k partnerství mezi spotřebitelem a zemědělcem. ZO ČSOP Veronica, Brno.

Použité Internetové zdroje

- Common Agricultural Policy. (2019). Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en
- Databáze komunitou podporovaného zemědělství. (2019). Dostupné z: <https://www.mapotic.com/discover>
- Ekologické zemědělství. (2019). Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/>
- Hodnoty společenství KPZ. (2016). Dostupné z: <http://asociaceampi.cz/hodnoty-spolecenstvi>
- Informační portál pro ekologické zemědělství. (2016). Dostupné z: <http://www.bio-info.cz/zpravy/ekologicke-zemedelstvi-a-biopotravin-y-v-cr>
- Kolodinsky, M., Pelch L. (1997). Factors Influencing the Decision to Join a Community Supported Agriculture (CSA) Farm. Journal of Sustainable Agriculture. 10(2-3), 129-141 Dostupné z: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J064v10n02_11
- Komunitou podporované zemědělství. (2019). Dostupné z: <https://www.veronica.cz/>
- Návrh nařízení Evropského parlamentu a rady kterým se stanoví pravidla pro přímé platby zemědělcům v režimech podpory v rámci společné zemědělské politiky. (2011). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52011PC0625>

- Pařízková, K. 2013. Podporujme svého sedláka. Případová studie. Brno: ZO ČSOP Veronica. Dostupné z: <http://docplayer.cz/4841951-Podporujme-sveho-sedlaka-pripadova-studie.html>
- Přehled použití chemických látek v zemědělství ČR ve vybraných letech. (2015). Dostupné z: <https://www.alsglobal.cz/media-cz/pdf/pesticidy-2015.pdf>
- Ročenky ekologického zemědělství v České republice. (2019). Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/dokumenty-statistiky-formulare/rocenky/>
- Souhrnné přehledy půdního fondu ČR. (2017). Dostupné z: https://www.cuzk.cz/Periodika-a-publikace/Statisticke-udaje/Souhrne-prehledy-pudniho-fondu/Rocenska_pudniho_fondu_2017.aspx
- Statistické ročenky České republiky. (2018). Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn
- Statistika ekologického zemědělství Ústavu ekonomiky zemědělství a informací. (2017). Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/611801/Statistika_ekologickeho_zemedelstvi_2017.pdf
- Vodní eroze půdy. (2019) Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/puda/ochrana-pudy-a-krajiny/degradace-pud/vodni-eroze-pudy/>
- Vznik, vývoj a reformy společné zemědělské politiky. (2019). Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/cr-a-evropska-unie/spolecna-zemedelska-politika/vznik-vyvoj-a-reformy-spolecne/>
- Zemědělství a rostlinná výroba. (2019). Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/roslinna-vyroba/>
- Zemědělství a rostlinná výroba. (2019). Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/zivocisna-vyroba/>

Použité kvalifikační práce

- Frélichová, V. (2013). Jídlo s tváří farmáře: komunitou podporované zemědělství v České republice. (Diplomová práce). Dostupné z: https://is.muni.cz/th/h8guz/Diplomova_prace.pdf
- Suchá, M. (2014). Komunitou podporované zemědělství – případová studie KomPot. (Diplomová práce). Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/139489/>
- Žižková, K. (2017). Komunitou podporované zemědělství. (Bakalářská práce) Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/28522>

Použité zákony a vyhlášky

- Vyhláška č. 128/2009 Sb. o přizpůsobení veterinárních a hygienických požadavků pro některé potravinářské podniky, v nichž se zachází se živočišnými produkty
- Vyhláška č. 289/2007 Sb. o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství
- Zákon č. 114/1992 Sb. Zákon o ochraně přírody a krajiny
- Zákon č. 563/1991 Sb. Zákon o účetnictví
- Zákon č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)

III. Seznam grafů, obrázků a tabulek

Seznam grafů

Graf 1: Podíly vlastnictví zemědělské půdy.

Graf 2: Subjekty v režimu ekologického zemědělství ve vybraných letech v ČR.

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Spotřeba účinných látek v zemědělství v České republice ve vybraných letech.

Tabulka 2: Komunitou podporované zemědělství vs. ekologické zemědělství.

Tabulka 3: Společenství komunitně podporovaného zemědělství v ČR k roku 2019.

Tabulka 4: Subjekty KPZ v krajích ČR k roku 2019

Tabulka 5: Přehled organizací zabývajících se bedýnkovým prodejem

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Zemědělská půda v režimu ekologického zemědělství 2014.

Obrázek 2: KPZ v Evropských státech v období 1990-2015.

Obrázek 3: Funkční KPZ ve vybraných zemích EU (v jednotkách fungujících subjektů).

Obrázek 4: Společenství komunitně podporovaného zemědělství v jednotlivých krajích v letech 2009–2015.

Obrázek 5: Společenství komunitně podporovaného zemědělství v jednotlivých krajích v letech 2016–2018.

Obrázek 6: Společenství komunitně podporovaného zemědělství v jednotlivých krajích k roku 2019.

Obrázek 7: Ekofarmy v krajích České republiky k roku 2017.

Obrázek 8: Místa konání farmářských trhů v krajích ČR

Obrázek 9: Zemědělská produkce krajů celkem (v mil. Kč), průměr za období 2016-2018